ياش توركستان

توركستاننك ملی قورتولوشی اوچون كوره‌شوچی آيلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ييلنك ده‌قابر- ندان چيقا باشلاغان	فيورال (شباط) 1934	سانه 51

بوساندا:

1 — شرقی توركستان — باش مقاله

شرقی توركستان جمهوريتی اطرافندا:

2— شرقی توركستان جمهوريتی قابينه‌سی — حبيب الرحمن البلغاری

3 — شرقی توركستان جمهوريتی فوق‌العاده مرخصی‌نك مكتوبی

4 — توفيق رشدی بيگنگ شرقی توركستانه دائر بياناتی

5 — ساويت حكومتينگ اورومچی ختای حكومتنه يارده‌می — چاتر الدان اوز مخبريمزده‌ن

6 — يه‌ك تيز حكمله‌ر ويريورز — «خبر» ده‌ن

7 — شرقی توركستانليلار بختيار اولگز — «برلك» ده‌ن

8 — شرقی توركستان جمهوريتی آوروپا مطبوعاتندا

9 — تانكين‌ده شرقی توركستان ملی استقلالنه قارشی حركت

10 — «توركستاندا تيل سياستی» (IV) — ايسه‌ن تورسون

11 — ملی نشريات ته‌له‌نگه‌سی — «ياش توركستان»

12 — يولدان ... (II) — يولاوچی

13 — «بين‌الملل وضعيت وه ساويت روسيه قول آستنداغی ملتله‌ر» — چاغاتای

14 — توركستانداغی باختيا سياستی حقنده بر آلمان پروفه‌سورينك حكمی (كتابيات) — طاهر شاكر

15 — آطنه‌ده‌كی توركستانليلارنك كوزكی سوگ اكيلنجه‌سی — نان ييه‌ه‌س اوغلی

16 — دوست مطبوعات بيتله‌رنده؛ 17 — منور قاری كيچه‌سی؛ 18 — به‌رلين‌ده.

ئەۋلاد گورۆپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

«منور قاری» کیچەسی — بەرلیندە کی یاش تورکستانچیلارنڭ تشبثی ایلە شو آینڭ 3 ندە قایزەر پلاتسدە کی اجتماع سالونلاریندان بریندە منور قاری‌نڭ روحینی ایسلەمە کیچەسی یاسالدی. کیچەگە تورکستانلیلاردان باشقا آذربایجانلی، ایدیل-اورالّی وە تورکیەلی یاش توغانلاریمزداندا کوبگنە کیشیلەر قاتناشدیلار.

سالونڭ توروندا منور قاری‌نڭ تورکستان ملی بایراغنە اورالغان، چیچەکلەر ایلە بیزەنگەن بویوك بر رسمی آسیلغان ایدی.

کیچەنی موقتاً بەرلین‌دە بولغان باش محرریمز مصطفی بیك أدارە ایتدیلەر. منور قارینڭ أڭ یاقین دوستلاریندان بولغان مصطفی‌بیك مجلسنی آچوب، بو ملی کورەش شهیدیمزنڭ حیاتی، فعالیتی وە اونڭ یورتمز، خلقمزغا قیلغان خدمتلەری، ملی تأریخمزدە توتقان اورنی حقندە ایضاحات بیرگەندەن سوڭ اونڭ أولدورولوی مسئلەسنە کیچیب، منورنڭ ساویت حکومتی طرفندان یالغز تورکستان خلقنە أڭ مثبت خدمت ایتەبیلگەن وە ایتە بیلەتورغان، بوتون خلق طرفندان سیویلگەن بر ملت خادمی بولغانلغی اوچون‌گنە أولدورولگەنلگینی آیریچا ایسلەتوب اوتدیلەر. مصطفی بیك اسکی دوستی حقندە کی اوزون‌گنە چیککەن نطقینی کوزلەرندەن آققان یاشلاری ایلە بتیردی. بوندان سوڭ کیچەنی یاساغان تشبث هیئتندەن دوقتور طاهر شاکر بیك‌گە سوز بیریلدی. او تورکستان یاشلارینڭ بویوك معلمی منور قاری‌نڭ تورکستانغا قیلغان خدمتلەری وە اونڭ یتیشتردیگی میوەلەری حقندە سویلەدی. منور قاری‌نڭ علمی، ملی سیاسی، اخلاقی تربیەسی ایلە یتیشکەن یاش تورکستانلیلارنڭ اونڭ یولینی، حیاتینی اورنەك ایتب آلغانلغینی، اونڭ بوتون عمرینی حتی باشینی فدا ایتب قالدیردیغی ملی دعوا میراثینی دوام ایتدیرەجەکلەرینی بیلدیردی.

اوندان سوڭ یاش تورك توغانلاریمزدان اورخان، هلال وە فؤاد بیکلەر سوز آلدیلار. بو توغانلاریمز حاضرون طرفندان دقتلە تیڭلەنگەن نطقلاریندا منور قاری کبی نادر بر جماعت خادمینڭ بولشەویکلەر طرفندان أولدورولوشینك بوتون تورك خلقنە آغیر تأثیرایتیشینی، بوتورکستان تورکلەری قایغیسینڭ عموم تورکلەر قایغیسی بولغانلغینی سویلەدیلەر...

شرقی تورکستان جمهوریتی

شرقی تورکستانداغی ملی قورتولوش کورەشی ملی‌مجاهدلەریمزنك غلبەسیلە نتیجەلەندی. ملی مستقل جمهوریت اعلان ایتلدی. بو ایسە بویوك سیاسی اهمیتکە ایگە بولغان مهم بر حادثەدر. آسیانڭ اورتاسندا، ساویت روسیەسی، اینگلتەرە وە یاپونیا کیبی اوچ بویوك دولت منافعینڭ توقناشغان یرندە بولغان بو وقوعات بوتون دنیا نظر دقتینی اوزیگە تارتماسدان قالالمایدر. بو جمهوریتنڭ قورولوشی آینقسا بز تورکلەر اوچون کوب مهمدر.

کوب آچینارلق حالدر، کە اولوغ تورك خلقینڭ کوپچیلگی ایمدیدە یاتلار ظلمی آستندا ایزیلمەکدەدر. مەنە بو وضعیت شرقی تورکستان جمهوریتینڭ اعلانی ایلە آچیلغان فرصتدان تولوق صورتدە فائدەلەنیش امکانینی آزایتماقدادر. یالغز تورکیەگنە بو یەگی تورك ملی جمهوریتنە یاردەم قولی اوزاتا آلاجاق حالدادر. بز، ساویت روس مطبوعاتینڭ تارقاتیب تورغان اساسسز شایعەلارنڭ تورکیە جمهوریتی رسمی محافلندە بو قارداش ملی قورتولوش حرکتی حقندا شبهە توغدوروب قویماسلغینی تیلەر ایدك.

تا شرقی تورکستاندا قورتولوش کورەشی یوروتولوب تورغان چاغلاردا اوزینڭ او یردەکی اقتصادی حکمرانلغینی تهلکەدە کورگەن ساویت‌حکومتی «سلطان عبدالحمیدنك تورونی (نبیرەسی)شهزادەعبدالکریمنی شرقی تورکستان خانلغی تختنە چاقیردیلار» دیگەن شایعەنی تارقاتغان ایدی. قسماً تورك، عرب حتی آوروپا مطبوعاتی بیتلەرندە یر تاپقان بو اساسسز شایعە شرقی تورکستان ملی حرکتنە قارشی شبهە اویغاتیشغا یارادی. اوندان سوڭ ساویت آزانلغی کمالچیلك دوشمانی بولغان تورکلەرنك شرقی تورکستاندا، ملی حرکت اطرافندا توپلانغانلقلاری خبرینی تارقاتدی. بو شایعەدا «سەنزاسیون» سیویچی آوروپا مطبوعاتینڭ بعضی برلەری صحیفەسنە قادار کیرەبیلدی. بودە آز کوروندی. ساویت مطبوعاتی‌سوڭ

چاغلاردا «ایمپه‌ریالیستله‌رنگ شرقی تورکستاننی ختایدان آیریب آلماق
نیتنده ایکه‌نلکله‌ری» شایعه‌سینی تارقاتا باشلادی («پراودا»نگ 27.1.34.
نسخه‌سنه باقیلسین). ایمدی سز شو «شهزاده عبدالکریم»، «کمالچیلك
دوشمانلاری» وه «ایمپه‌ریالیستله‌ر» شایعه‌لارینی توپلاب، بو شایعه‌لار
اوستنده برآز توشونوب کورسه‌گز، بولشه‌ویکله‌رنگ قاندای هدفله‌ر ایله
اساسسز شایعه‌لار تارقاتوب تورغانلقلارینگ حکمتینی قولایلقله آڭلاب
آلیرسگز.

ساویت پرووواقاسیونینگ غایه‌سی‌ده معلوم. شرقی تورکستاننگ
سوزده ختای حکمرانلغی، عملده ساویت روسیه‌سی اقتصادی تضییقی
آستندا قالیشی بولشه‌ویکله‌رنگ ایرته-کیچ اویله‌گه‌ن بر تیله‌گیدر. روس
بولشه‌ویکله‌ری ختای مأمورله‌رینگ آغزینی آلتون ایله تیقینلاب شرقی
تورکستاننی اقتصاداً اوز نفوذلاری آستنا آلماقلا قناعتلانمایاراق اونی
بالخاصه اونگ آلتای قسمینی اسکی روس ایمپه‌ریالیزمی اصولی ایله،
روس مهاجرله‌ریله تولدوروش ایشینه‌ده باشلاغانلار ایدی.

شرقی تورکستان بر طرفدان ختای، ایکنچی طرفدان روسلار
اولماق اوزره ایکی قات تضییق آستندا ایزیلمه‌کده ایدی.

سونیاتسین طرفدان یاسالغان وه بوکونکی ختای ملی حکومتینگ
قوللاندیغی دستورالعمل بویونچا شرقی تورکستانغا اون میلیونلارچا ختای
مهاجری کیتریلمه‌لی ایدی. لاکن 20 ییلدانبه‌ری دوام ایتمه‌کده بولغان
آنارشی نتیجه‌سنده بر پروغرام ایشکه آشیریلا آلمای قالدی. ایکنچی طرفدان
چارلق روسیه‌سی حکومتی‌ده شرقی تورکستانغا اوز روس مهاجرله‌رینی
کیترمه‌ك تیله‌گینی تاشدیغی حالدا بوگا موفق بولالماغان ایدی. ایمدی
ساویت حکومتی چاریزمنگ قالدیردیغی بو وصیتنی بجه‌رمه‌ك، ایشکه
آشیرماق ایسته‌یدر. اونگچون‌ده ساویت آژانلغی شرقی تورکستان ملی
قورتولوش حرکتینی اوزیگه دوشمان دیب اویلاب، اونگ اطرافندا
زهرلی شایعه‌لار تارقاتوب، شبهه‌له‌ر توغدوروشغا اورونماقدادر. بوتونلای
اساسسز بولغانلغنه رغماً بولشه‌ویکله‌رنگ بو حرکتینگ نتیجه‌سز قالماغانلغی
دا کورونمه‌کده‌در.

شرقی تورکستان ملی حرکتینگ اوزون وه قانلی بر تأریخی بار.
یالغز اوتکه‌ن عصر ایچنده‌گنه شرقی تورکستاندا اون دفعه عصیان کوته-
یلیب اوچ دفعه ملی استقلال اعلان ایتلمشدی. بو تورك خلقی عصیانلارینی
یاتریش اوچون ختای حکومتی دفعه‌لارچا روسیه‌غا مراجعت ایتب، هه‌ر
دفعه‌سندا موفق بولغان. ایمدی‌ده شرقی تورکستانداغی ختای والیسی
تورك خلقنه قارشی حرکتنده ساویت روسیه حکومتنده‌ن یاردم آلیب تو-
رو‌بدر. آڭ ایشانچلی منبعلاردان باشقارمامزغا کیلگه‌ن خبرله‌رگه قاراغاندا
ساویت حکومتی مانجوریادا یه‌ڭیلیب اوز توپراغنه سیغینغان ختای عسکر-
له‌رنده‌ن ایکی دسته‌سینی (برنچی دسته‌ده اون مینگ کیشی بولوب،
ایکنچی دسته‌نگ مقداری معلوم ایمه‌س) شرقی تورکستانغا، اورومچی
اطرافنه کیچیرمشدر. ختای حکومتینگ بو عسکری کوچله‌رنی شرقی
تورکستان تورکله‌رینه قارشی قوللانووندا هیچ شبهه یوقدر.

شرقی تورکستان جمهوریتنه هه‌ر تورلو مادی-معنوی یاردم کور-
سه‌تمه‌ك بوتون تورك دنیاسینگ ملی مقدس وظیفه‌سیدر. بوکون شرقی
تورکستان تورکله‌رینه یاردم ایتش هیچ بر صورتله باشقا بر ملتگه قارشی
دوشمانلق بولمای، او ییرده قازانیلغان، ملی کوره‌ش نتیجه‌سنده قورولغان
دولت أداره‌سینی لایقیله توزوشدر. بو ساحه‌ده شرقی تورکستان هه‌ر
تورلو تخنیکی وه متخصص ایشچیله‌رگه محتاجدر. حتی آوروپادا یه‌ڭی
قورولغان دولتله‌ر، او جمله‌ده‌ن لهستان، چه‌قوسلوواقیا کیبی یوکسه‌ك
مدنیتلی ملتله‌رده اوز قورولوشلاری دورنده خارجده‌ن متخصصلار کیتر-
دیله‌ر. بو اجنبی متخصصلارینی ایراندا هه‌م کوره‌مز. حتی بوکون بعضی
بر شرق مملکتله‌رینه متخصصلار بیره‌بیله‌جه‌گینی آلغا سورگه‌ن ساویت
حکومتی اوزینگ بیش ییللق پلانینی آلمان، اینگلیز وه آمریقا متخصصلا-
ری قوللاری ایله ایشله‌مه‌دیمی؟

روس قیزیل اوردوسینی توزوب، ترتیبگه سالوب بیرگه‌ن کیشیله‌ر
اجنبی متخصصلاری ایمه‌سله‌رمی ایدی؟ ساویت حکومتی حال حاضردادا
تورلو ساحه‌له‌رده فرانسز متخصصلارندان فائده‌له‌نوب تورمایدیمی؟

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

عصر لاردانبەری بار-بار ختای حکومتینک تیمر چەنگەلیدە ایزیلیب کیلگەن شرقی تورکستان ایسه بوندای متخصصلارغا یەنەدە آرتغراق محتاجدر.

عجبا تورك خلقینک بو یەگی قورولغان قارداش دولتگه یاردەم بیریب ، اونی آیاقغا تورغوزوب ، کوچەیتوب تورك مدنیتینک بر اوچاغی حالنه کتیرمەك اوچون بیتەرلك مدنی کوچی بارمی ؟ اگر تورك خلقندا بو کوچلەر تاپیلمازسا وەیادە هەر قاندای بر سبب ایله بو ملی کوچلەرنی او یرگه ایریشترمەك ممکن بولمازسا شرقی تورکستان اونی قایدان آلالی ؟ مەنه بوتون تورکلکنک آلدندا تورغان أڭ مهم مسئله بوندان عبارتدر.

تورك ملی مفکورەسی اساسنه قورولغان شرقی تورکستان دولتی هەر قاندای بریسنه دوشمانلق توشونچەسندەن اوزاق بولونمالی. فقط شرقی تورکستان قومشو لارینکدا کوب آغیرلقلار سوگندا ملی استقلالنه ایریشکەن بو دولتنک حق وە حقوقنه رعایت ایتب ، اوگا قارشی هەر بر تورلو یامان غایەلەردەن ساقلانما لاری کیرەك.

بویوك تورك خلقینک کوبچیلگی یاتلار بویوندروغی آستندا ایزیلیب تورغان بر چاغدا ، دفعه لارچا عصیانلار ، حسابسز قوربانلار بیریب قازا- قازانیلغان شرقی تورکستان ملی استقلالینک یوقالیشی بوتون تورك دنیا- سی اوچون چیکسز بر فاجعه بولور هەمدە بوکون یاپیلیب ، کوچەیب کیلمه‌کدە بولغان تورکلك ، تورك قارداشلغی ، تورك حرث برلگی کبی شعارلارنک کوب کوزلەردە قیمتینی بوتونلای یوقالوب کیتیشگه سبب بولور...

اولوغ تاگری بزنی بو فاجعەدان ساقلاسین.

* * *

شرقی تورکستان جمهوریتی اطرافندا

I — شرقی تورکستان جمهوریتی قابینەسی

شرقی تورکستان جمهوریتینک خارجی فوق العاده مرخصی جناب

دوقتور مصطفی علی‌بیك افندی 33 .12 .29 دە اکاشغاردان پشاوره گلدیلەر. کندیلەریله گوروشدم. شرقی تورکستاندان ایی خبرلەر کتیرمشلەردر. شر- قی تورکستاندا رئیسلەر آراسنداغی بعضی اختلافلار تماميله زائل اولمشدر.

شرقی تورکستاندا ایمدیلك شویله بر قابینه تشکل ایتمشدر:

1) باش وکیل: ثابت عبدالباقی افندی؛

2) داخلیه ناظری: یونس سعید بیك؛

3) خارجیه ناظری: قاسم جان افندی؛

4) حربیه ناظری: اوراز بیك؛

5) معارف ناظری: عبدالکریم مخدوم افندی؛

6) مالیه ناظری: علی آخوند بای افندی؛

7) زراعت وە تجارت ناظری: ابوالحسن حاجی افندی؛

8) صحیه ناظری: عبدالله ایشان خواجه خانی؛

9) اوقاف اسلامیه ناظری: شمس‌الدین افندی؛

10) هیئت وکیله مأموری: حاجی اعلم آخوند افندی.

قابینه ایندیلکدە سیاسی اهمیتی دولاییسیله کاشغاردا وظیفه گورمه‌ک- دەدر. رئیس جمهور خواجه نیاز حضرتلەری آقسو شهرندە بولونماقدادر- لار. مشارالیه حضرتلەرینه بوتون شرقی تورکستان متفقاً بیعت ایتمشدر. بو ذاته قارشی حس ایدیلەن حرمت وە محبت فوق‌العادەدر. چونکه مشار الیه جهاد بایراغینی کوتەرگەن ایلك شرقی تورکستانلیدر.

شرقی تورکستان بایراغی گوك زمین اورتاسندا برآی ایله بیش کوشەلك بر یلدیزدر.

حبیب‌الرحمن البلغاری. پشاور، 2.1.34.

II — شرقی تورکستان جمهوریتی فوق العاده مرخصی‌نك مکتوبی

باشقارمادادە: توبەندە شرقی تورکستان جمهوریتی فوق‌العاده مرخصی دوقتور مصطفی علی‌بیك طرفندان باش محرریمز نامنه کیلگەن مکتوبنی

باسماقدامز. بز اوقوچیلاریمزنك نظردقتینی آینقسا دوقتور مصطفی علی بیگنك بو مکتوبنده کی تورکیه گه عائد یازدیقلارینا تارتوب اوته مز. دوقتور مصطفی علی بیکنگ تورکیه حقنده سویله دیکله ری روس بولشه ویکله رینك

دوقتور مصطفی علی بیك

بیلگیلی بر مقصد اوچون اویدوردوقلاری وه بر قسم آوروپا مطبوعاتی بیتله ریگه کیریب قالغان «شرقی تورکستاندا کمالچی-له رگه قارشی تورك منورله ری توپلانمش-لار» دیگه ن شایعه لارنك مطلقا اساسسز وه یالغان ایکه نلگینی کورسه ته در. بز بو حقیقتنی ایلك دفعه اولاراق «یاش تور-کستان» بیتله رنده باسماقلا اوزیمزنی کوب بختیار سانایمز.

دوقتور مصطفی علی بیك مکتوبنده اهمیتگه ایگه بولورلق ایکنچی نقطه ملی حکومتینی اعلان ایتکه ن شرقی تورکستانتك «تکرار... بولشه-ویك استیلاسنه معروض قالماماسی» دیگه نیدر. بونینگله شرقی تورکستان ملی استقلالیتینگ حقیقی دوشمانینیگ قایدا ایکه نلگی عموم تورك دنیاسنه بالخاصه رسمی محافله آچیق آگلاشیلمالیدر.

آوروپاداغی وه باشقا تورك-اسلام مملکتله رنده کی تورکستان منورله-رینگ بالخاصه متخصصلارینگ اوز آنا یورتی بولغان شرقی تورکستانغا وظیفه باشنه باریشلارینی محترم شرقی تورکستان جمهوریتی فوق العاده مرخصی ایله برابر بزده یوره کدن تیله یمز.

«یاش تورکستان»

مجموعه سی صاحبی چوقای اوغلی مصطفی بیك افندی یه

مودا، سپور و سینما خبرله رنده ن چوق خوشلانان حرب صوگی افکار عمومیه سینی فضله علاقه دار ایتمه مه کله، جمعیت اقوام روزنامه له رینه

هنوز کیرمه مش اولماقلا برابر دنیاده «تورك مسئله سی» دینله ن بر مسئله موجوددر. بو بویوك مسئله نگ آنجاق بر قسمینی حل ایتمش بولونیورز. عزیز تورکیه ده ن بحث ایتمه ك ایستیورم. چوق شکر بوکون قوتلی، مستقل و محترم بر تورکیه وار. ملیتچیلگی آنا عمده اولاراق قبول ایتمش، غرب مدنیتنه کیرمش، دهموقراسیلار زمرهٔ دولیه سنه التحاق ایتمش بر تور-کیه تورکجه قونوشان اقوام اوچون بر رهبر، بر محراب اولاراق قالاجاقدر... ملیتچیلك عصریمزك یگانه جانلی مفکوره سیدر. مفکوره له ر حدودله تحدید ایدیله مه دیکله ری اوچون تورکستاندا، آذربایجاندا، تور-کیه ده موضعی ملیتپرورلك ایله ری کیتمیور. بوتون تورکلگی بر هیئت مجموعه، بر کل حالندا مطالعه ایده نله ر حرمت کورویورلار. تورك اکثریتیله مسکون هر یر تورك وطنیدر. دینده، دیلده وه دیلده کده متحد جسیم بر خلق کتله سی ادرنه ده ن آلتایلارا قادار اوزانان بویوك بر قطعهٔ ارض اوزرنده، آرادا یابانجی بر قوم اولماماق شرطیله یاشاماقدادر. بو عصری وعلمی معناسیله ده بر ملتدر. نظریات ساحه سنده بو ملاحظه لار نه قادار طوغرو ایسه عملی ساحه ده تورکیه نك بزه گوسته ردیگی مثالی او قادار طوغرودر. مثال شودر: تورك مسئله سی هیئت مجموعه سیله برده ن و طوپدان حل ایدیله مه ز. هر تورك أولکه سی تورکیه نگ مثالینی تعقیب ایتمه لی وکندی کندینی قورتارمالیدر... بونگ ممکن اولدیغینی تورکیه بالذات اثبات ایتمشدر.

تورکیه ده ن صوگرا شرقی تورکستاندا کندینی اسارتده ن قورتارمش بولونیور. شرقی تورکستانه کندم بالذات کیتدم. استقلال مجادله سنه قسماً اشتراك ایتدم. یه گی قورتولان اون بیش میلیون تورکله یه گی تشکیلاتدا برابر چالیشدم. شرقی تورکستان تخمر وتشکل دورینی اکمال ایتمه ك اوزره بولونیور. رئیس جمهور خواجه نیاز حضرتله ریدر. خواجه نیاز چینلیله ره قارشی ایلك مجادله بایراغینی آچان شرقی تورکستانلی اولدیغی اوچون بویوك بر حرمت واعتماده مظهردر.

یه گی قابینه نگ کیمله رده ن مرکب اولدیغینی سزه پشاور مخابریگز

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

یازمش اولدیغی اوچون فضله تفصیلات ویرمیورم. یالگز شونی عرض ایده‌یم‌که شرقی تورکستان منور تورکله‌ره محتاجدر. یوزله‌رجه موقع اقتدار صندالیه‌سی بوشدر. ضابط، معلم، اداره آدمی، دوقتور، مطبعه‌جی و مرتب، صنعت صاحبله‌ری اوچون گه‌نیش برساحه آچیق طوریور. یایلاجاق أڭ خیرلی تشکیلات کندی پاراسیله تورکستانه قادار گیده‌میه‌ن و شورادا، بورادا، یاد ایلله‌رده اوطوران تورکستانلیلاری شرقی تورکستانه سوق ایده‌جه‌ك تشکیلاتدر. تشکیلاتده‌کی قدرتگز تورك دنیاسنجه مجهول اولمادیغی اوچون سزده‌ن بو خصوصی رجا ایدیورم. شرفلی برسر گذشت آرایان عسکر، ایشسزلکده‌ن شکایت ایده‌ن دوقتور، ایشی بوزولان صنعتکار تورکله‌ر درحال کاشغاره حرکت ایتمه‌لیدرله‌ر. یه‌پ یه‌گی وباکر بر تورك أولکه‌سی تورك منورله‌رینی بالخاصه تورکستانلیلاری به‌کلیور...

آلتونیله، کوموشی، باقیری، طاش کوموری، پترولی، پاموغی و ایپه‌گیله دنیانڭ أڭ زنگین پارچالارندان بری اولان آتالار یوردی تورکستان بوکون غرب ته‌کنیکیله مجهز عزم واراده صاحبی منور ایستیور. بز بوکون شرقی تورکستانی قورتارماق ایشیله ده‌گیل — چونکه او قورتولمشدر — اونی جهازلاندیرماقلا مشغولز. تکرار اسارته دوشمه‌مه‌سی هله بر بولشه‌ویك استیلاسنه معروض قالماماسی. ایشته بزم هدفمز بودر.

آوروپانڭ مختلف یرله‌رنده وتورکیه‌ده تورکستانلی بر چوق منور وار. اونلارا خطاب ایدیورم:

ملتگز ویا نفسگز اوچون بر احتراصگز، بر أملگز وارسا کاشغاره گیدیگز. اوراده سزی بر رهبر کبی برمنجی کبی قارشیلایاجاقلار و غربتڭ قلبلارگزده آچدیغی مظلم چوقور طولاجاقدر. أوز یوردیگزده آتالاریگزڭ یوردنده اولاجاقسگز.

مجاهده‌گزده‌کی ثبات ومتانتڭ حیرانی اولان شرقی‌تورکستانلیلار نامنه سزه تشکر ایده‌ره‌ك مکتوبمه نهایت ویریورم. «گوته»نك دیدیگی کبی حقیقی بر انسان بر مجاهد دیمه‌کدر. تورك دنیاسی تماماً ومحقق قورتولاجاقدر.

شرقی تورکستان جهوریتی فوق العاده مرخصی
8. 1. 934 ، پشاور. دوقتور مصطفی علی.

III — توفیق رشدی بیگڭ شرقی تورکستانه دائر بیاناتی

تورکیه خارجیه وکیلی توفیق رشدی بیك آنادولو آژانسی (A. A.) مخابرینه آتیده‌کی بیاناتدا بولونمشدر: «شرقی تورکستان حقندا مختلف یرله‌رده‌ن پارچا پارچا خبرله‌ر گه‌لمه‌کده‌در. آنجاق او منطقه‌دا تورکیه‌نك هیچ بر ممثلی، مأموری وه کیمسه‌سی بولونمادیغی ایچین معلوماتمز ئه‌کسیکدر. چینڭ غرب اقصاسندا اولان بو دیاردا بوگون ناصل بر أداره بولوندیغینی‌دا بیلمیورز.

کمالیست تورکیه سیاستینڭ بر اساسی‌دا هه‌ر ملتڭ انکشافینی ممنونیتله گورمه‌ك اولدیغنه‌گوره کندی دیلینی قونوشان بر دیار حقندا طبیعی باشقا تورلو دوشونه‌مه‌ز. فقط شوراسی محققدرکه، هه‌ر حالی درست وه صمیمی اولان انقلابچی تورکیه دنیادا قورتولوش وه انکشاف یولندا کندی ایچین به‌گه‌ندیگی یولدان باشقاسینی توصیه ایده‌مه‌ز. بزم بو یولمز آرتق جهانڭ معلومیدر وه بو یول شویله خلاصه اولونا بیلیر:

تملینی آلتایلاردان آلان مدنیت آق دگیزڭ آطه‌لارینی وه یاریم آطه‌لارینی کندینه ایکنچی وطن اتخاذ ایتمش وه بورادا انکشاف ایتمشدر.

آرادا اورتا قرون ده‌نیله‌ن بر قاراگلق دوره کیچیردیکده‌ن سوگرا تکرار به‌لیرمش وه بوگونه قادار تکمل ایله‌مش وه سوڭ زمانلاردا آوروپانڭ شرقندا وه غربنده وه‌آق دگیزڭ آنادولو یاریم آطه‌سندا وه آمریقادا یه‌گی تجلیله‌ره مظهر اولماقدا بولونمشدر. انکشاف یولنه گیرمه‌ك ایستیه‌ن هه‌ر ملتڭ ایشته بو مدنیتی آلماسی وه محیطینڭ شرطلارینه‌گوره بو مقصدله تدبیرله‌ر اتخاذ ایتمه‌سی لازمدر.

خارجی پولتیقه‌ده انکشاف ایچین اوغراشان ملتله‌ر ایچین قومشو ملتله‌رله ایی مناسبتده بولونمیا اهمیت ویرمه‌ك وه هیچ بر یابانجی پولیتقه‌یه آلت اولماماق وه صلحی سه‌ومه‌ك لازمدر.

بالخاصه جعرافی وضعیتله‌ری‌آز وه چوق اوزاقدان وه یاقیندان بزیمکی کبی اولانلارڭ بو وسیله ایله خاطرینه گتیرمه‌کده اصابت دویدیغمز

بر حقيقت داها شودركه، بوتون قومشولاريله وه دنيا ملتلەريله دوست كيچينمەكله برابر انكشاف يولندا قومشولارى ايچين آنجاق فايده ويرەن ساويت روسيه ايله ايى كيچينمەك اساسدر.»

IV — ساويت حكومتينڭ اورومچى ختاى حكومتنه ياردەمى

اوز مخبريمز چاترالدان 5. 1. 34. ده باشقارمامزغا يازادركه: «...مانجوريا وه موغولستان حدودندا ياپونلارغا قارشى يەگيليب، ساويت روسيه توپراغنه قاچغان ختاى عسكرلەرينى موسقوا حكومتى دسته‌دسته شرقى توركستانغا، اورومچى طرفلارينا اوتكەزمەكدەدر. ايمديگه قادار ايكى گروهنڭ شرقى توركستان توپراغنه كيرگەنلگى حقندا آچيق معلومات بار. بونلاردان برنچى غروپدا اون ميڭ كشى بار ايمش. ساويت حكومتينڭ ياردەمى ايله شرقى توركستاننڭ اورومچى طرفلارينا كيريتيلگەن بو عسكرلەرنى اورومچى‌ده‌كى ختاى واليسينڭ شرقى توركستان جمهوريتنه قارشى قوللانماق حاضرلغندا بولغانلغى بيلديريلەدر...»

V — پەك تيز حكملەر ويريورز

(استانبول غازيتاسى «خبر»ڭ 7. 2. 34. ساننداں)

شرقى توركستاندا عرقداش بر دولت تأسس ايتدى. بو خبرى، بوتون غازيتالاريمز، اولا بويوك بر نشئه ايچنده قارشيلادى. حتى، افتخارله قولتوقلاريمز قابارادى: زيرا، شرقى توركستان دولتينڭ، بزم كبى، جمهوريت اولديغينى اوگرەندك.

سنه باشندا آنادولو آژانسى خبر ويردى: «گوك بايراق، آل بايراغه سلام سويليور!» بوگادا سەوينجله شرحلار يازدق. آرادان پەك آز زمان كيچديكدەن سوگرا، آنسزين هوا ديگيشدى! عليهده نشريات بربرينى تعقيب ايتدى: شرقى توركستان حكومتى، قرون وسطائى عنصرلارڭ ئەلنده ايمش؛ اوراده بر طاقم شيخلەر، دەرەبيك بوزونتولارى حكم سوروپورمش. شرقى توركستان حكومتنه، سلطان حميدڭ شهزادەلەرندەن برى رئيس جمهور «گتيريلەجەكمش». بزدەن قاچمش مرتجيع عنصرلار دالاويره چەويريورلارمش...

شرقى توركستان بر ايمپەرياليست دولتڭ اويونچاغى ايمش...

اولجه: ياشاسين! ديه گوككلەره چيقارديق‌دى. بوگيديشله پەك ياقيندا: قهر اولسون!ى باساجاغز!...

بو نه سريع التأثرلك... ويرديگمز حكملەرده داها عاقل، داها كامل اولماليیز...

بالخاصه، بو سفركى، عرقداش بر دولتڭ تأسسى مسئلەسيدر. اونوتماماليدركه، اوراسى شيمدى‌يه قادار كوهنه چينڭ لاعلى التعيين بر متروك ولايتى ايدى. اجنبى بر دولتڭ سياستنه آلت اولاراق، فرصتدەن بالاستفاده ابتدائى بويوندوروقدان قورتوليورسا بيله، بو استحالەيى خوش گورمەلى‌يز... چونكه استخلاص حركتلەرى تعاقب ايدەر. شيمدى‌يه قادار شرقى توركستانڭ حدودلەرى ايچنده بر طاقم شيخلەر وه امثالى ارتجاع عناصرى بولونماسى ضرورى ايدى... يەگى دولت، بر سيلكينيشده اونلارى درحال آتاماز... حتى ماجرا پرەستلەرەده بر مدت قاپيلماقدان كنديني منع ايدەمەز... وه نهايت سوء تفهملەر حتى افترالار غايت طبيعى‌در. اونوتماماليكه بويوك ملت مجلسى حكومتى نه چشيد آدەملەرله، نه كنديسندەن اولميان قوتلارله مناسبته دوشدى... اونلاردان بر مدت استفاده ايتديكدەن سوگرا آيريلماق ميسر اولدى. بوتون انقلابلاردا، اختلاللاردا، قورتولوش حركتلەرنده بو قاعدهٔ عموميدر. هەر حالدا بر عرقداش دولتڭ قورولماسى اثناسنده داها مسامحه‌كار، داها حسن نيت صاحبى، داها خيروخواه اولماليیز. شيمدى بر ايمپەرياليست دولتڭ تأثيرنده ايسه وه ديله‌ديگمز كبى بر سياست تعقيب ايتميورسا دخى، شرقى توركستان، چينڭ گەرى بر ولايتى اولماقدان قورتولاراق، ايلەرى دوغرو بر آديم آتمشدر. بو آديمى ديگر خيرلى خطوەلەر تعقيب ايتسين، ديه به‌كليه‌لم، معناً مظاهر اولالم. (وا-نو.)

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

VI — «شرقی تورکستانلیلار بختیار اولگز»

ملی تورك طلبه برلگی‌نگ ناشر افکاری اولان «برلیك» غازیتاسینگ .7.2.34 تأریخلی 8 نچی ساندا یوقاریداغی سرلوحه آلتندا نشر ایدیله‌ن گوزه‌ل وه تورك هیجانیله یازیلمش مقاله شرقی تورکستان مجاهده‌له‌رینه خطاب ایده‌ن شو جمله‌ه‌رله بیتیور:

«ای جهانگ کوزله‌رینی اوزرله‌رینه چه‌ویره‌ن بهادر چوجوقلاری، بو کون کیریشدیگگز ساواشدا بوتون دنیا گوزله‌رینگ اوگنده خصمگزی یره ووردیگز. بیلیورز، سز بو موفقیتی صرف اجدادگزدان قالان قهرمانلق میراثینه دایاناراق، بوتون یوقسوللق وه آیدینسزلقلارا رغماً، عصرك ته‌کنیگنه قارشی قازاندگز. ایشته بونگ ایچین نه قادار تقدیر ایدیلسه‌گز یرنده‌در.

سزه بوتون به‌نلگمزله باغیریورز: بختیار اولگز...»

*

VII — شرقی تورکستان جمهوریتی آوروپا مطبوعاتندا

1 — شرقی تورکستاندا ملی جمهوریت اعلان ایتلیشی آوروپا مطبوعاتنه تورلو مقاله وه خبرله‌ر طرزنده عکس ایتدی. اورون آزلغندان بو یرده آنجاق بر نیچه‌سی حقندا بحث ایته آلورمز.

آوروپانگ بویوك غازیتالارندا شرقی تورکستان جمهوریتی حقندا ایلك دفعه اولاراق فرانسه خارجیه نظارتینگ رسمی فکر تارقاتوچیسی سانالغان «تاڭ»نك 19.1.34 ده چیققان نسخه‌سینگ باش صحیفه‌سنده باسیلغان «شرقی تورکستان جمهوریتی» („La République du Turkestan de l’Est“) باشلقلی مقاله‌نی ذکر ایتمه‌ك کیره‌ك. بو اوزون مقاله‌ده شرقی تورکستان ملی مجادله‌سنده‌ن، شرقی تورکستانگ اوز قومشولاریله بولغان مناسبتندان معلومات بیریلیب، اهالیسینگ یوزده سه‌کسانینی تورکله‌ر تشکیل ایتکه‌ن بویوك أولکه‌ده خواجه نیاز حاجیم‌نگ رئیس جمهورلگی ایله ملی جمهوریت اعلان ایتلگه‌نلگی بیلدیریله‌در. بوراده ممنونیتله شونی آیریجا قید ایتب اوته‌مز، که «تاڭ» غازیتاسینگ آوروپا مطبوعاتی آراسندا ایلك تاپقیر اولاراق «شرقی تورکستان جمهوریتی» عنوانینی تاشیغان بو مهم مقاله‌سی تورکستان ملی برلگی «تمب»نگ آوروپا وکیلی چوقای اوغلی مصطفی بیکنگ مذکور غازیتانگ مخبری موسیو آندره دوبوسق (André Dubosq) ایله 11.1.34 ده بولغان مصاحبه‌سینگ مثبت نتیجه‌سیدر.

«تاڭ»نگ شرقی تورکستان جمهوریتی حقنده‌کی مقاله‌سی مطبوعات دنیاسنه بویوك تأثیر ایتمشدر.

2 — «تاڭ»نگ .5.2.34 تأریخلی ساندا یه‌نه شرقی تورکستان ملی حرکتنه دائر «ختای تورکستانی» باشلقلی بر مقاله باسیلمشدر. بو مقاله، ایسیز، که بولشه‌ویکله‌ر طرفندان تارقاتیلیب تورغان اساسسز شایعه‌لاردان بر آز متأثردر. مثلا شرقی تورکستاندا کمالچیله‌ر علیهداری زمره‌نگ فعالیتنده‌ن بحث ایتلمشدر. بو جهتنگ حقیقته اویماییتورغانلغی شرقی تورکستان جمهوریتی فوق‌العاده مرخصی (اصلاً ازمیرلی) دوقتور مصطفی علی بیکنگ یوقاریدا باسدیغمز مکتوبنده‌ن آپ آچیق کورونوب توروبدر.

3 — سوڭ چاغلارغاچا شرقی تورکستان حقنده کوبره‌ك ساویت منبعنه تایانوب خبرله‌ر تارقاتا باشلاغان آلمان مطبوعاتندادا سوڭ کونله‌ر شرقی تورکستان ملی حرکتی توغروسندا حقیقی وه تولوق معلومات توپلاماق مراقی اویغانمشدر.

آلمانیانگ کونده‌لك نشریاتی ایچنده أڭ اعتبارلی غازیتالاردان سانالیب کیلگه‌ن «به‌رلینه‌ر تاغه‌بلات»نگ تیشقی سیاست محرری پائول شه‌فه‌ر قیسقاغنا مدت اوچون به‌رلین‌گه کیلگه‌ن تورکستان ملی برلگی وکیلی چوقای اوغلی مصطفی بیکنی بر مصاحبه‌گه دعوت ایتب، بو کوروشمه‌ك نتیجه‌سنده شرقی تورکستان حقنده بر مقاله یازیلیشینی اوتونمشدر. مصطفی بیك بو اوتونچنی قبول ایته‌ره‌ك «شرقی تورکستاندا انقلاب» باشلقلی بر مقاله حاضرلامشدی. بو مقاله «به‌رلینه‌ر تاغه‌بلات»نگ 4.2.34 تأریخلی 59 نچی ساندا مصطفی بیکنگ اوز امضاسیله نشر ایتلمشدر.

VIII — نانکین‌ده شرقی تورکستان ملی استقلالنه قارشی حرکت

موثوق بر منبعدان شوکونله‌رده باشقارمامزغا کیلگه‌ن بر مکتوبده
ختای مرکزی نانکین‌ده‌کی بر نیچه شرقی تورکستانلینینگ حرکتیده‌ن
خبر بیریله‌در. بونلارنینگ باشندا عیسی بیك یوسف‌بیك اوغلی اسملی
کاشغارلی بر ییگیت تورار ایمش. عیسی‌بیك شرقی تورکستانداغی حادثاتنی
تیکشیرمه‌ك اوچون ختای حکومتی طرفندان یوللانغان ایلك هیئتگه
اشتراك ایتکه‌ن ایکه‌ن. بو کیشی ایمدی او طرفلارداغی شرقی تورکستانلی
یاشلارنی توپلاب، اونلار نامندان ختای حکومتنه مراجعتلاردا بولونوب
تورار ایمش. سوڭ مراجعتلارینینگ بریسنده ایمدیگه قادار ختای کشیله-
رینگ نفوذ ایته‌آلمادیقلاری آلتی شهرگه اوزاق شرقداغی شرقی تور-
کستانلیلاردان ایکی-اوچ کشینینگ اشتراکی ایله بر هیئت یوباروب، او
ییرده‌گی خلقنگ تیله‌گینی بیلیش کیره‌کلگینی سورایدر. یوسف بیك‌اوغلی
نگ اوز خلقینینگ تیله‌گینی قای استقامتده قیدیریب یورگانینی توبه‌نده-
کی معلومات آچیق کورسه‌ته‌در:

عیسی بیکنینگ تشبثی بولغان مراجعتدا ختای مرکزنده‌کی‌مکتبله‌رگه
شرقی تورکستاندان کوب طلبه‌لر کتیریب اورناشتریش وه او ییرده‌گی
طلبه‌لرگه کوبره‌ك آیلق بیریش کیره‌کلگی ایسله‌تیله‌در. بو حرکتله‌رنینگ
باشندا توروچی عیسی بیکنینگ بوکونگی شرقی تورکستان استقلال حر-
کتنه قاراشی آنچاغنه منفیدر. اوکشی ختایغا باغلی مختاریتلی بر تشکیلات
ایله‌ده راضی کورونه‌در. ختاینینگ مرکزنده اوتوروب بو فکرنی‌سویله‌وچی
عیسی بیك ایکی ییل بوندان اولنه قادار تاشکندده‌کی شرقی تورکستان
ختای حکومتینینگ ساویت حکومتنه باغلی قونسولخانه‌سنده ترجمان بو-
لوب تورغان برکشیدر. اونگچون انسان اختیارسز: «عجبا عیسی بیکنینگ
بو مختاریتچیلك نقطهٔ نظری بوکونگی ایچنده اوتوردیغی مرکزی ختای
محیطینگمی؟ یوقسا ایکی ییل اولنه قادار اوتوردیغی ساویت روسیه‌سینك
تأثیریمی؟ بوده ساویت روسیه‌سینینگ حقیقی مستملکه‌سی بولوب کیتکه‌ن

«موغولستان مختاریتی مسئله‌سی» بولماسمی؟» دیگه‌نگه اوخشاش برقانچا
سورغولاز قارشیسندا قالادر.

ختاینینگ مرکزنده توپلانغان بو یاشلار ختای حکومتینینگ یارده‌می
ایله بر مطبعه قوروب تورکچه مجموعه چیقارماق حرکتنده ایمشله‌ر. حتی
مجموعه‌نینگ أداره‌سی اوچون خاربین‌ده‌کی تورك مهاجرله‌ری ایچنده‌ن
یازوچیلار قیدیریلماقدا ایمش.

مکتوبده بوکون شرقی تورکستانداغی ختای حکومتینینگ قورالّی
کوچی سانالغان آق روسلارنینگ شرقی تورکستان خلقنه قیلغان امثالسز
ظلملاری وه بو ظالم‌کوچله‌رنینگ ساویت روسیه‌سنده‌ن سربستچه آقیب
کیلمه‌کده بولغان قیزیل روسلارنی ایچنه آلماقلاکون‌کونده‌ن کوچه‌یمه-
کده ایکه‌نلگی حقنده یازیلادر. قیزیل وه آق روسلارنینگ شرقی تور-
کستاندا برله‌شیب برابر ایشله‌شمه‌کده بولغانلقلاری بوتون تورك دنیاسینك
نظر دقتینی آیریچا جلب ایته تورغان بر نقطه‌در.

* * *

تورکستاندا «تیل سیاستی»

IV.

ساویت تیل سیاستنه‌کوره تورکستان خلقینینگ باشقا تورك أولکه‌له-
رنده‌کی تورك خلقی ایله قطعیاً علاقه‌سی یوقلیغی غایتده طبیعی سانالادر.
تورکستان خلقینینگ اونلار ایله علاقه‌سینی کیسیش اوچون لازم بولغان
تدبیرله‌ر کوبده‌ن کورولگه‌ن. تورکستاندا باشقا تورك أولکه‌له‌رنده‌کی‌تورك
ادبیاتندان کوبده‌ن‌به‌ری بحث ایتیلمه‌یدر. حتی اچارلق روسیه‌سی زماندا
تورلو کتبخانه‌له‌رگه کیریب قالغان بوندای ادبی اثرله‌رده‌کوبده‌ن تورك
دوستی ساویت حکومتی طرفندان تورکستان اوقوچیلاری ایله تماسدان
اوزاقلاشتریلغان. تورکستاننگ اوز خلقی‌دا تورلو قبیله جمهوریتله‌رینه
آیریلغان بوجمهوریتله‌رده یاشاوچی برقبیله یانی باشنداغی ملتداشندان‌آیری
بر «ملت» وه هه‌ر بر قبیله‌نینگ سویله‌دیکی شیوه «مستقل بر تیل» سانا-

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

لادر. بوکون تورکستاندا تورك تیلندەن حتی تورکستاننگ اوزندە یاشاو‌چی قبیلەلەرنگ تیل برلگندەن بحث ایتوچی بر عظمت چیقسایدی، نەلەر کورەجەکدی. ذاتاً بز اوتکەن مقالەدە تورکمەن تیلی اورال‌ـآلتای تیللە‌ری غروپنە داخلدر. اونگچون اونی بو تیللەر غروپینگ تابع اولدیغی تیل قانونلارینا اویغون یولدا انکشاف ایتدیریش کیرەك دیگەن نظریەسی او‌چون عیبلەنوب قامالوب اوتورغان بوری اوغلی کوموش علی کیبی کیشیلەرنگ بارلیغنیدا قید ایتب اوتکەن ایدك.

ساویت تیلچیلگی بوکون میداندا تورغان تاریخی آثار وە اونلارنی قید ایتوچی تاریخنیدە یالغانچی قیلماتچی بولادر. اونگ انقلابغا قادار تورکمەن ادبی تیلی بولغانلیغنی انکار ایتکەنینی یازغان ایدك. ساویت حکومتینگ گنە تورکمەنلەرگە ادبی تیل بیرگەنلیگنی سویلەب، تور‌کستانلیلار نامندان روسیەگە شکران بورجی اوتەب یوروچیلار ایچندە (ایمدیگە قادار جهالتندە شبهە ایتب کیلدیگمز) عبدالحی تاجی کیبی کشیلەرنیدە کوروب اوتورامز. ایش بونگلەدە بیتمەیدر. ایسکیدە تور‌کستاندا تیل وە ادبیات مسئلەلەری ایلە مشغول کشیلەر چاغاتای ادبیاتی دورینی بوکونکی اوزبیك ادبیاتی دورینگ سلفلەرندەن ساناامش اولماقلا عیبلەنەدرلەر.

تورکستان وە بوتون تورك تاریخندەن آزغنە بولسادا خبری بولغان کشیلەر «چاغاتای»، «اوزبیك» کیبی اسملەرنگ قاندای کیلیب چیقغا‌نلیغنی وە بونداي اسملەرنگ خلق وە اونگ یاراتدیغی کولتور تاریخینگ عمومی باریشندا، برلگندە بر مانع تشکیل ایتەجەك هیچ بر عنصر تاشیما‌دیقلارینی آچیق بیلەدرلەر. «چاغاتای» خاندانی ایش باشنە کیلگونچە تورکستان تورك خلقی نە ایدیسە اونلار ایش باشنە کیلگەندەن سوڭدا او قالمش وە اوز کولتور تاریخینی، آثرلەرینی یاراتیشدا دوام ایتمشدر. عینی خال «چاغاتای»لیلار ییقیلیب یرینە تیموریلەر کیلگەندە وە بونلار ییقیلیب یرینە اوزبیکلەر کیلگەندەدە تورکستان تورك خلقی اوستندا بر اوزگەریش بولماغان. «چاغاتای ادبیاتینی اوزبیکلەرگەچە یاشاغان بر تورك خلقینگ

ادبیاتی» دیب آتاب یوروش اوچون یا تورکستان تاریخی حقندە بوتونلای جهالت ایچندە قالغان وە یادە معین بر غرض کوزەتکەن بولوش کیرەك. که بز بو یردە ایکنچی قسمینی توغریراق تاپامز.

عبدالرؤف فطرت ایسکی تورکستان شاعرلەری آثرلەرندەن نمونە‌لەر آلیب «اوزبیك ادبیاتی نمونەلەری» اسمندە بر کتاب نشر ایتمش‌ایدی. بو فطرتنگ عفو ایتیلمەس گناهلەرندەن ساناالادر. بر ساویت تیل سیاستە‌چیسی بو اثردە برگنە بولسادا اوزبیك ادبیاتی نمونەسی کورمەگەنلگینی سویلەیدر. تورکمەن دولت نشریاتی أدارەسی «مخدوم قولی» وە باشقا بر نیچە ایسکی یازوچینی تورکمەن قلاسیکەرلەری دیب نشر ایتکەن. بودە تورکمەنستان نشریات أدارەسینگ «گناه کبیرەسی» بولوب چیقدی. گویا بو تورکستان شاعر وە یازوچیلاری میستیکەر («طریقت‌ـتصوف»‌ـچی)لەر، فەئودالّلق دورینی، او دوردەکی حیات طرزلەرینی تصویر ایتمش شاعرلەر ایمشلەر. اونگچوندە اونلارنی ساویت دورندە نشر ایتو توغرو ایمەس، چونکە ساویت دورینە اویماغان غایەلەر تلقین ایتەرلەر ایمش. بو جودە توغرو. فقط عینی ادعا بوندان 150-200 ییل اول کیچمش روس یازوچیلاری اوچوندە وارد ایمەسمی؟ یوقسا اونلار تا او زمان عینیلە بوکونکی ساویت جنتینگ بلبللگینی قیلغانلارمی؟ اصلنە قالیرسا چاریزم دوری شاعر، یازوچیلارینگ او سیستەمنگ بلاواسطە خلفی بولغان ساویت سیستەمی اوچون یەنەدە تهلکەلیراق بولولاری کیرەك ایدی. اونلارنگ ایچندە ساویت مکتبی، ساویت اوقوچیلاری اوچون ضررلی بریسیدە تاپیلماغان. بوتونیسی آیرماسز نشر ایتیلیب اوقوتولوب یاتادرلار. اونلارنی نشر ایتوچی، تیکشیروچی، حتی اونلاردان مکتبلەردە درس بیروچیلەر هیچ بر صورتلە مسئول توتولمایدرلار. ساویت روسیەسندە روس قلاسیکلەرلەری بیلەن مشغول بولو اوچون تورلو یازوچینگ اسمنە توزولگەن تورلو اویوشمەلەر بار. تورکستاندا ایسە نوائینگ، مخدوم قولنگ اسمینی ایسلەوچی عیبلی توتولادر.

نیچین روسیەدە حتی تورکستاندا روس ملتچیلگینی، چاریزمنی

ایده‌آلیزه ایته تورغان، روس دینی تلقیسنی تصویر ایتکه‌ن یازوچیلاردان هیچ قورقماغان ساویت حکومتی تورکستاندا کوبه‌ده‌ن کیچیب کیتکه‌ن، آرادا اوزون فاصله‌له‌ر کچیریلگه‌ن تورکستان خانلقلاری دوری یازوچیلاری، تورکستان میستیکه‌رله‌ری، تورکستان ملتچی یازوچیلاریندان بو قادار چوچیدر. بونگ هه‌ر حالدا بر سببی بولووی کیره‌ك ایمه‌سمی؟!

هه‌له بو بزنگ ملی تاریخمز ایله باغلانیشمزنی بیترمه‌ك یولنداغی قارا فکرله‌ر. ایمدی سز بوکونکی «ملی» جمهوریتله‌رده سویله‌نگه‌ن شیوه «تیلله‌ر»ده یازی یازغان، کوبچیلگی یاشاب تورغان، یاقین زمانلاردا أولگه‌نله‌رینگ‌ده یازولاری بوکونکی تیلنگ جانلی عالملاریندان سانالا تورغان یازوچی، شاعرله‌ریمزنگ حالینی کورینگ. بو یه‌نه‌ده قیزیقراق منظره عرض ایته‌در.

بوکون بزنگ قارشیمزدا بو مسئله اطرافندا یازولار بولغان کوبگنه ساویت غازیتا، مجموعه، کتابچالاری یاتادر. بر قانچا تورکستان یازوچیلارینی تنقید ایتوچی ساویت نشریاتی اونلارنی نه شکل وه نه‌ده مفهوم اعتباریله «ساویت تیل اسیاستی»نه اویغون تاپادر. اونلار ساویت پروله‌تار تورکستان ادبیاتلاری اوچون اورنه‌ك بولالمایدر. اونلار ساویت مکتبله‌ری، ساویت اوقوچیلاری اوچون اوقوغا یارامایدر. عینی زماندا بر قانچا غازیتالاردا تورلو جمهوریتله‌رده روس قلاسیکه‌رله‌رینی ترجمه اوچون توزولگه‌ن قومیسیونلار وه اونلار طرفندان قسماً حاضرلانوب نشر ایتیلگه‌ن اثرله‌ر حقنده معلوماتلار تورادر. یه‌نه آلدیمزدا یاتقان ساویت نشریات أداره‌له‌ری قاتالوغلاریندان بو روس قلاسیکه‌رله‌رینگ تورلو جنسده‌ن نشرینی حتی کیگ کتله‌گه ایریشترمه‌ك اوچون «اوجوز کتبخانه» شکلنده، مکتبله‌ر اوچون‌ده مخصوص فورمدا نشرینی کوروب اوتورامز. شو ماته‌ریاللار قاتاریندا تورلو تورکستان یازوچیلاری اثرله‌رینی آلماق اوچون ساویت نشریات أداره‌له‌رینه بولغان مراجعتمزنگ «یوق» دیب کیلگه‌ن جوابی‌دا یاتادر.

دوستویه‌فسکی، تورگه‌نیف، له‌رمونتوف، پوشکین، وه باشقا حتی اونلاردان‌دا ایسکی روس یازوچیلاری بوکون نه روسیه‌ده وه نه‌ده تورکستاندا ساویت نشریاتی، ادبیاتی اوچون فائده‌سز، ضررلی تاپیلمایدر. ساویت حکومتینگ نشریات سیاستی اونلارنی ممکن قادار یایوب روس پروله‌تار ادبیاتی یازوچیلارینی اونلاردان اورنه‌ك آلدیریش یولندا بارغانلیغنی کورسه‌تمه‌یدیمی؟ بو جهت بونداي ایکه‌ن ساویت تنقیدچیله‌ری فکرنچه مه‌نه شو روس یازوچیلارینی تقلید ایتکه‌ن، اونلاردان درس، اورنه‌ك آلغان تورکستانلی یازوچیلار تورکستان خلقی اوچون زهر دیب کورسه‌تیله‌درله‌ر. اونلارنگ یایلیشیغا تورلو یوللار ایله مانع بولونادر. پوشکین، له‌رمونتوف روسیه‌ده حتی تورکستاندا ساویت مکتبی اوچون ضررلی تاپیلماغان حالدا اونلاردان درس آلغانی، اونلارنی اورنه‌ك ایتکه‌نلگی سویله‌نگه‌ن آینقسا تورکستان دالالاریندا ایگ بویوك شاعر دیب تانیلغان آبای قازاق نشریاتی، قازاق مکتبی ایچین زهر سانالادر. عجبا آبای پوشکین وه له‌رمونتوفدان دهامی آرتیق ملتچیلك ایتکه‌ن؟ — عجبا آبای معلمله‌ری پوشکین، له‌رمونتوفدان اوتوب کیتدیمی؟ یوقسا — آبای‌نی نشر ایتیب اوقوتودا ساویت حکومتینی قورقوتقان باشقا بر سبب بارمی؟

بوکون ایسته‌دیگگز یرده ایسته‌دیگگز روس ملتچی یازوچیسینی-قلاسیکه‌رینی ساویت نشریاتندان هه‌مده سوك ییللاردان تاپا آلیرسز. عجبا تورکستان ادبیاتینگ‌ده اوزیگه کوره قلاسیکه‌ری یوقمو؟ بونلاردان قایسیسنی ساویت نشریاتندا تاپارسز؟ بونی‌ده بر طرفغا قویوب توره‌یلوك. مه‌نه سزگه بوکونکی «ملی تیلله‌ر»ده جانلی رول بولغان بر نیچه یازوچی احمد بایتورسون، میریعقوب دولات، سلطان محمود، ماغجان، چولپان، فطرت، عبدالله قادری، ایلبیك، آآیبیك وه باشقالار. ایمدی بونلاردان قای بریسی اثرله‌رینگ روس ملتچی یازوچیلاری اثرله‌ری کیبی نشر ایتیلیب تارقاتیلماقدا بولغانلیغنی کیم سویلی آلیر. طبیعی بونلاردان بر قانچاسینگ حتی کوبچیلگینگ ساویت نشریاتی طرفندان بوندان تخمیناً اون ییلچا اول بر کره چیقاریلغانلیغنی بزده بیله‌مز. فقط بو چیقاریلغانلاردان کوبچیلگینگ توپلانوب آلنغانلیغنی، هیچ بریسنگ ساویت مکتبله‌رینه قو-

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

يولماغانلیغنیدا کوب یاخشی بیلەمز. بزنگ دیمەك ایستەدیگمز تورکستان ملی ادبیاتی یازولارینگ روس ملتچی ادبیاتینگ قویولدیغی یرلەردە منع ایتیلدیگیدر.

تورکستان خلقی بو اوز یازوچیلارینی قیدیرادر. چولپاننگ آلتون کتابی، ماغجاننگ داستانی بونگ جانلی دلیللەریدر. ساویت حکومتی ایسە بو یازوچیلارنی خلقدان اوزاقلاشترماقچی بولادر. اونلارنگ بیریگە بر طرفدان روس قلاسیکەرلەرینی، ایکنچی طرفدان یاساما پرولەتار شاعرلەری چیقاریب اونلارنگ یالغان-یاشیق یازولارینی اوقوتدیرماق ایستەیدر. بز بو یازونگ دوامندا مەنە شو تورکستان ملی ادبیاتینگ سوڭ دوری یازوچیلارینی، بالخاصە اونلارنی تورکستان خلقیغا ایزلەتکەن ساویت حکومتینی هورکوتکەن نقطەلەرنی قیسقاغنا بولسادا کوزدەن کیچرمەکچی بولامز.

ایسەن تورسون

* * *

ملی نشریات ئەلەنگەسی

اوتکەن 49 نچی سانی بیلەن «یاش تورکستان» نگ تورت یاشی تولدی. سو مناسبتلە «یاش تورکستان» نگ چیقیب توروشی اوچون اوقوچیلاریمزنگ کورسەتوب تورغان حسیاتلاریندان بر پارچا معلومات بیریب اوتمەکچیمز.

«یاش تورکستان» نگ چیقیشی وە منتظم صورتدە دوام ایتب توروشی، روس بولشەویك استیلاسی وە مظالمی نتیجەسندە تورکستاندان قاچیب قومشو قارداش، اسلام وە دوست أولکەلەریگە سیغینغان تورکستان مهاجرلەرینگ قایغیلی روحینی هیجانغا کتیرمشدر. باشقارمامزغا آفغانستان، هندستان، شرقی تورکستان، ایران، اوزاق شرق، تورکیە، حجاز، مصر وە سوریەدە یاشاب تورغان مهاجر توغانلاریمزدان مکتوبلەر کیلیب تورادر. مفهوملەرندەن کوز یاشلاریلە یازیلغانلغینی تخمین ایتدیگمز بو مکتوبلەر یوز، مینگلەرچە چاقریم اوزاقلارغا توشوب قالغان بو بایاقیش تورکستانلیلارنگ عزیز یورتمز تورکستانغا جانلە، روحلە نە قادار سیق باغلانوب تورغانلقلارینی وە برگنە ملی نشریاتمز بولغان «یاش تورکستان» نی اوقوغاچ نە درجەدە متحسس بولماقدا ایکەنلکلەرینی کورسەتمەکدەدر. ایسیز، کە مجموعەمزنگ کیچیك بیتلەری تورکستان مهاجرلەرینگ تویغوسینی عادتاً کوزگی کیبی کورسەتە تورغان بو مکتوبلەرنی برین-برین باسیشغا یول بیرمەیدر. اونگچون بعضی جملەلەرینی گنە کتیرمەکلە اکتفا ایتمەك مجبوریتندەمز.

پشاوردەن یازیلغان بر مکتوبدە: «ای تورکستان یاشلاری سایراشیگز،
سز وطننگ چاچیلغان بلبلیسز،
دنیانی تیترەتب کیلگەن اولوغ غیور،
بر تورك آتانگ اوغوللاریسز.

... وطن کون اوتکورور یر ایمەس. بلکە آتا-بابامزنی، آنا-بی‌بی‌لەریمزنی کومگەن وە کوزلەریمزنی آچیب دنیانی کورگەن او گوزەل ایلیمز-تورکستاندر.

توغان ایلیمنی کورمەسدەن أولسەم کوزومنی یومماسمەن،
خدایم، ایلنی بیرمەی جنتنی بیرسەگدە کیرمەسمەن...»

دییلەدر. آفغانستان وە ایراننگ تورکستان چیگەلەریگە یاقین طرفلاردا یاشاب تورغان توغانلاریمزدان کیلگەن مکتوبلەردە آینقسا شو جملە کوبرەك تکرار ایتلەدر:

— «یاش تورکستان» نی آلغانمزدا اونی قایغیلاریمزغا دوا بولوچی مقدس تومار کیبی یورت ساغینچندان قیزارغان کوزلەریمزگە سورتوب قایتا قایتادان اوقیمز...»

مدینهٔ منورەدەن یازیلغان بر خطدە ایسە: «روزە توتقان بر مسلمان افطار اوچون شام اذانینی قاندای صبرسزلقلە کوتسە بز، بو یردەگی تورکستانلیلار، «یاش تورکستان» نی کیلترە تورغان پوچتەگە شوندای تیرمیلیب اوتورامز» سوزلەرینی اوقیمز. مەنە شو یوقاریدا کیلتریلگەن بر نیچە جملەنگ اوزیدە تورکستان مهاجرلەرینگ حالت روحیەسینی وە اونلانگ «یاش تورکستان»غا قاراشلارینی آنچا آیدین کورسەتە آلسا کیرەك..

یورتمز تیشنداغی «یاش تورکستان» اوقوچیلارینگ ایکنچی بولومینی

هەرتامانغا یاییلغان ایدیل-اورالی، آذربایجانلی، قریملی مهاجر قارداشلاریمزله تورکیەلی توغانلاریمز تشکیل ایتەدرلەر. بونلارنگ دا تورکستاننگ بختلی کیلەجەگی حقندە بەسلەدیکلەری حسیات وە «یاش تورکستان» غا قارشی محبتلەری تورکستانلی توغانلارینگکندەن فرقسزدر.

تورکستان تیشنداغی اوقوچیلاریمزنك اوچونچی بولومینی تورکچە بیلەتورغان آوروپالیلار آینقسا ماجارلارله آلمانلار تشکیل ایتەدرلەر. «یاش تورکستان»نگ چیقیشی مناسبتیله باشقارمامزغا یازیلغان تبریك مکتوبلەری ایچندە ماجار وە آلمان بیلگیچلەرینگ یازیلاری‌دا بار. بونلاردان آینقسا عمرینگ بویوك قسمینی بزنگ ملی تأریخمزنی، حرثی ایشلەریمزنی تیکشیروگە حصر ایتکەن آلمان بیلگیچلەری یازیلاریندا تورکلك وە تورك مدنیتینگ بیشیگی بولغان تورکستاننگ یاقین فرصتدە قورتولاجاغی قناعتی بیلدیریلەرەك تورکستان استقلالچیلاری صمیمی سوزلەرله آلقیشلانماقدالار. بوندان بر نیچە آی ایلگەری بر آلمان یاشندان باش محرریمز نامنە کیلگەن بر مکتوبدەن تورکستان ملی قورتولوش حرکتنە دوستانە قاراشنگ آلمان یاشلاری آراسیغادا کیرە باشلاغانلغنە شاهد بولماقدامز. بزنی آنچا سیوینترگەن بو حادثە ایلە اوقوچیلاریمزنی‌دا تانیشترماق مقصدیلە یاش آلمان دوستمزنگ مکتوبدەن بعضی یرلەرینی توبەندە اوزیچە کیلترمەکدەمز:

«... مەن اوتکەن 3 یلدا روسیەدەن بر نیچە اوزبیك کتابلارینی آلوب ساویت حکومتی طرفیدان باسیلغان کتابلارنگ کوزلگی بیلەن تورکستانداغی وضعیتنی کوردم. تورکستانداغی هەر بر تورك اوروغینگ اوز ایستەگی بیلەن اوزیگە مخصوص مستقل بر جمهوریت تشکیل قیلغانلغینی وە تورکلەر طرفیدان أدارە قیلنغانلغینی ظن ایتمەکدە ایدم. فقط سوڭغی وقتلاردا تورکستانلی مهاجرلەر طرفیدان انشر ایتلیب تورغان «یاش تورکستان» مجموعەسینی اوقوغانیمدان کیین فکریمنی تماماً اوزگەرتیشگە مجبور بولوب قالدم. —

ایندی سز بارغان یولگزنگ درست ایکەنلگینی «یاش تورکستان»دان کوردم. هەمدە سزگە ممکن اقادار مفکورەوی یاردام کورسەتەرمەن.

سزنگ بیلەن سزنگ سیوگیلی یورتگز اوچون
یوقاتیلسین موسقوا دیکتاتوراسی!
یاشاسن حر وە مستقل تورکستان! دیمەن.
حرمت بیلەن حانس بەتسینغ.

اوقوچیلاریمزنگ یازیلاریندان کتیریلگەن یوقاریداغی سطرلار هەرنەرسەدەن اول توتقان یولیمزنگ اوقوچیلاریمز تامانیدان قاندای قارشیلانغانلغینی وە مجموعەمزنگ اوز اوقوچیلاری بیلەن باغلانیشی درجەسینی آچیق کورسەتسە کیرەك. «یاش تورکستان»

* * *

یولدان . . .

II.

بومبای (Bombay): هندستاننگ ایگ کەتتە وە مرکز شهری. بو کەتتە شهردە یوزدەن آرتق تورکستانلی بار ایکەن. بو یرگە کیلگەن چاغمدا ایچلەریدە کوبگنە عالم، فاضل کیمسەلەر بولغان بو یوز ایللی گە یاقین جماعتنگ بر تشکیلاتی وە مدنی بر جمعیتی یوق ایدی. بولارنی پریشان برحالدا کوردم. اویاتمدان یر یاریلمادی، یرگە کیرمەدم! بوندان ایکی یاریم یل اول بر جمعیت تشکیل قیلنیب ایشلەب تورغان ایکەنلەر. آرالاریغا بولماغان بر آڭلاشیلماوچیلق توشوب ایکی-اوچ قسمگە آیریلیب جودە هەمآچینارلق برحالغا کیلگەنلەر. آڭلاشیلماوچیلق یوزیدەن جمعیتنك بر قولدان ایکنچی بر قولغا اوتوب یەنە یوروب توروش کیرەك بولغانی حالدا بوکونگەچە جمعیت ایشلەمەی توختاب قالغان. ایگ گزیدە وطنداشلارنگ توپلاندیقلاری بو مهم وە مرکزی شهردە، بوقادار غلبەلق، کوپچیلك بولغان بر یردە یورتداشلاریمزنگ مدنی، بسیط وە فایدالی یوللاردان کیتمەسدەن «مقدم»، «مؤخر»، «منبر»، «محراب» کبی عجیب اسملەر آستیدا ایسکی اصولدا یاشاشلاری حقیقتاً حیرت ایتەرلك حال ایدی. پشاوردەگی جمعیتگە شعبە بولوب ایش کورمەکنی خواهلاماغانلاریدان

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بونلارنگ مستقل ، فقط اوجمعیت بیلەن اصل غایەدە متفق بر تشکیلات وجودگە کتیریشلەری موافق کورولدی. ایلگەری کیلگەن وە محترم بویوکلەرنگ تشبثلەری ایلە همە برآرادا بربریگە سوز بیریب وە قول قولغا بیریب ، وطن سەوگیسی یولندا کوبچیلك فائدەسیگەچالیشماق اوزرە «تورکستان مهاجرلەر جمعیتی» نامی آستیدا برجمعیت تشکیل قیلدیلار (*). جمعیتنك بیش کیشیلك أدارە هیئتی ، اوچ کیشیلك تفتیش هیئتی وە اونبیش کیشیلك مشاور هیئتی سایلانیب قویولدی. آراداغی بوخارالق ، شرقی تورکستانلق ، فەرغانەلق کبی معناسز سوزلەرنی آتیب تاشلاب اولوغ تورکستان آتی آستیدا برلەشیلگەنینی کورسەتمەك اوچون جمعیتنگ ارکانی آراسینا هەرطرفدان محترم سیمالار کیریتلدی. بو ایشدە خدمتی وە حسن نیتی ایلە یورتداشلارنی سوینترگەن باشدا الیاس قاری افندی وە طهوری ، سید غنی قاری ، سید محمود وە عبدالمؤمن صاحبلارنگ اسملەرینی قید ایتب ، بولارنی بو خیرلی ایشنگ ایلك مبشر وە متشبثلەری دیب کورسەتب اوتەمەن.

بومبای وە جواریدە بولغان یورتداشلار ، اگر علمیەدەن بولسا لار ، امام ، خطیب وە مؤذنلەر. اکثریت تجارت ایلە مشغول (کیچیك آلیشبیریش ایشی) وە سائرە... ایچلەریدە بعض مؤسسەلەردە بولغان یورتداشلاریمزدا بار. عمومیتلە بو یردەکی وطنداشلاریمز یرلی هند مسلمانلاریغا اوزلەرینی سەودیرگەنلەر وە اعتبار صاحبی بولغانلار. آراداغی نفاق وە افتراق کیتب یەنە همە برلەشیب جمعیت تشکیل قیلنغانینی ایشیتکەن هند مسلمانلاری کوب سەونیب تبریك قیلغانلار. بوندان‌دا کورونەدرکە هند مسلمانلارینگ تورکستانلی مهاجرلەرگە قاراش وە علاقەلاری کوب یاقین وە صمیمیدر.

بومبایدا «یاش تورکستان» مجموعەمزنی بیلگەنلەر آز... بو خصوصدە بوکونگەچە مجموعە کیلیب تورغان «انجمن» زمامدارلارینگ کیچیك بر خطاسی بولغان ، کە مجموعە اوقولغاندان کیین بومبایغا یوللا-

(*) بو جمعیتنگ «دلیل المهاجرین» نامیلە چیقاردیغی 48 بیتلك رسالەسی باشقارمامزغا کیلمشدر.

نماغان. واقعا مجموعە کوب قیینلق ایلە آز چیقا تورغانلغندان بوطرفداغی یورتداشلارغا برەر نسخەدەن وە کافی درجەدە یوباریلیشی امکانسزدر. بو امکانسزلققا قارشی قولدان قولغا بیریب همەنگ استفادەسینی تأمین ایتمەك لازم کیلەر ایدی؛ بو ایش بولماغان.

بومبایدا ایسکیدەن کیلیب توروب قالغان وطنداشلاریمز بولغانیدیك ، یەگی وە هنوز بر-ایکی ییل ایچیدە مملکتدەن کیلیب چیققانلاردا بار. یەگیدەن کیلگەنلەر غربی تورکستاندان کیلگەن بولسا او طرفنگ فجایعنی آگلاتادرلار. شرقی تورکستاندان اوتکەن بولسالار معلوم وقعەلارنی خبر بیرەدرلەر.

بوراداغی یورتداشلاریمز شرقی تورکستان احوالینی محلی غازیتالاردان بیلیب تورغانلاری کبی ، پشاور وە کشمیر طرفلاریدان کیلگەن‌خط وە خصوصی خبرلەردەن‌دە معلوماتدار بولور ایکەنلەر. فقط حدودگە یاقین یرلەرگە کیلگەنلەردەن آلینب بو طرفغا یازیلغان خبرلەردە اصل وضعیتنی حقیلە تشریح ایتەردیك معلومات کورە آلمادم.

بو یردەکی یورتداشلارنگ اکثریتی اویلەنمەگەن ، اویلەنگەنلەریدە یورتداش قزی آلغانلار. شوندای بولسا هەم بو یردەدە بعض عائلەبالالارینگ تورکچە بیلمەگەنلکلەری نظر دقتمنی جلب ایتدی. بو ، وطن وە ملت سەوگیسینگ ضعیفلگینە دلالت قیلادر ، دیسەم حکمم یاگلیش چیقماس دیرمەن. تیل وە ملیتگە حرمتسزلك‌نگ بو درجەسینی عصرمزنك ملتلەری ایچندە کوروش ممکن ایمەس...

واقعا هندستاندا (ایسیسیق بولغان سببلی) کوچەدە یاتماق عادت بولوب ، عیب سانالماس ایکەن. فقط یورتداشلاریمزنگ مزاجلەریگە اویغون وە موافق بولماغان بو مباینگ رطوبتلك هواسینە کوچەدە یاتیشلارینی توغرو تاپمادم. تشکیلاتسزلك یوزیدەن بر قسم تورکستانلیلارنگ سیغینچاقسز ، یرسز قالغانلقلارینی خبر آلدم. یەگی تشکل ایتکەن جمعیتنگ برنچی ایشی ، بویوك غیرت صرف ایتب ، بو مبایدەکی یورتداشلارنگ حیات وە طرز معیشتلەریدە انتظام وجودگە کتیریش بولور انشاء اللە!...

دهلی (Delhi): هندستاننگ پایتختی ، ایسکیده‌ن‌ده سلطنت مرکزی بولغان تاریخی ، مهم بر شهردر. بو شهرده آز ، فقط همه‌سی برتوشونچه ، بر اویدا بولغان منور یورتداشلار توپلانغان ایکه‌نله‌ر. همه‌سی بولوب اون بیش کیشیده‌ن عبارت بولغان بو افندیله‌ر بوندان بر مدت ایلگه‌ری «مظهر الاسلام» ادیب بر جمعیت توزگه‌نله‌ر. اوزیگه مخصوص کیچیك بر نظام‌نامه‌سی اعضالارنگ وضعیتینی ، جمعیتنگ غایه‌سینی توضیح قیلادر. بو اویوشمه معناً پشاورگه باغلانغان کبی بولسا هه‌م حقیقتده مستقلدر. فقط بو تشکلنگ او طرف ، بو طرفنگ مه‌یده‌-چویده گه‌پیده‌ن زیاده اوز ایشیگه باقوب چالیشقانی وه نهایت فعالیتی جداً شایان تبریکدر. همه‌سی فقیرطلبه

دهلی‌ده‌کی تورکستانلیلاردان بر غروپ. برنچی سیرادا ساغدان باشلاب: 1 ـ عبدالعظیم، 2 ـ محمد علی، 3 ـ مرحوم سید عبدالله، 4 ـ عبدالله؛ آرقاداغیلار، ساغدان: 1ـ خواجه مسعود، 2ـ . . .، 3 ـ شهاب الدین قاری افندیله‌ر.

وه ایکی بایی بر جامعده امام وه‌یا مؤذن بولغان بو عزیزلارنگ تیش وه تیرناقلاریدان آرتدیرغان بیش‌-اون (روپیه) آقچالاری هه‌م بار ایکه‌ن. جمعیتنگ هه‌ر اون کون ، اون‌بیش کونده بر چیقاریب تورغان قول یازما وه بر نسخه دیوار غازیتاسینی کوردم. بوندا مملکت خبرلاری (یبرلی غازیتالاردان نقلاً وه‌یا کیلگه‌ن مکتوب وه‌یا شخصلاردان آلنغان معلومات)

اوز آرا یازیلغان شعر وه سائر یازیلار بار. برده کیچیك کتبخانه‌له‌ری. بو فعالیتله‌رینی کوروب کوب سیویندم. تشکیلات اعضالاری ییلدا بر توپلانار ایکه‌نله‌ر. بو که‌تته اجتماعدان باشقا آیدا وه هافتادا بر اوتوروشله‌ری بار. همه‌سیده اوز ایشله‌رینی حل ایتب مملکت خصوصیده دردله‌شه‌ر ایکه‌نله‌ر، براق ، بولارنگ بر که‌مچیلکله‌ری بولسا ، اودا اوز نشریاتمزدان خبرسز قالغانلقلاریدر. شهر داخلیده بولغان اعضاسی آز بولسا هه‌م اطراف ییر‌له‌رده آیلق وه ییللق توپلانیشلارغا کیله تورغان آنچاغنه اعضاسی بار ایکه‌نینی اورگه‌ندم.

دهلی‌ده‌کی یورتداشلاریمز اکثریا طلبه‌درله‌ر. بعضلارینگ امامت وه مؤذنلك کبی وظیفه‌له‌ری هه‌م بار ، فقط صباحلاری درسله‌رینی اوقوب کیله‌ر ایکه‌نله‌ر. تورکمه‌ن دروازه‌ده تاریخی بر جامعنگ حجره‌له‌ریده متواضع یاشاب ، جمعیت مرکزینی‌ده او ییرده قورغانلار. بولارنگ ایسته‌گه‌ن نه‌رسه‌له‌ریده‌ن بریسی‌ده مجموعه‌نگ کیلیشی ، استانبولدان کتابلار آلدیریش ، برده بر مستنسخ آلتی یعنی برده‌ن کوب نسخه باسوچی ماکنه قولغا کیریتمه‌ك!... تجارت وه باشقا هنرله‌ر ایله کون اوتکه‌روچیله‌ر هه‌م بار. دهلی‌ده‌ن کوب سه‌وینب وه جمعیتله‌رینگ حقیقتاً ثمره‌لك ایشله‌ر کورگه‌نی وه کورمه‌ککه نامزد بولغانیدان کوگلم آچیلیب آیریلدم.

* * *

دیوبند (Deoband): مشهور دارالعلوم مدرسه‌سی ایله اسلام دنیاسیده آتی کوب اوچراتیلغان برشهردر. مصرده ازهر قاندای بولسا هندستاندا دیوبند دارالعلومی اودر. مه‌نچه ، ازهر علمی تشکیلات وه علمده تعقیب ایتکه‌ن بر اصولی بولماغانیدان کوب قاریشیق وه قاندای تأسیس ایتلگه‌ن بولسا شوندای قالغان بر مؤسسه‌در. واقعا سوڭ زماندا «اصلاح» مسئله‌سینی اور‌تاغا قویوب بعض تعدیلات هه‌م قیلنغان ایکه‌ن؛ فقط اصل ایسکی علمده وجودگه کتیریلگه‌ن یه‌گیلك وه قویولغان بر اصول یوقدر. اصلاحدان کیین‌ده یه‌نه ایسکی وضعیتنی کوروب حیران بولغان ایدم. دارالعلومده یه‌گی فن ، شو‌-بو کیریتلیش حقنده هه‌لك توشونولمه‌گه‌ن؛ فقط اساساً

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

علمی تشکیلاتی ، أدارەسی ، آیریچا تعقیب ایتکەن بر اصولی بار. اون میگلەرچە کتاب تصنیف ایتلگەن حالدا مکمل بر کتبخانه تشکیل ایتکەن. بیش یوز قادار طلبه گه یمەك بیریلەر ایکەن. مدرسەدە طلبه کتابلاری مدرسه طرفیدان بیریلیب ، اوکتابنگ امتحانی بیتکەچ یەنه مدرسه گه اعاده ایتلیر ایکەن. ابتدائی قسمی ، قرائت وە حفظ قرآن قسملاری ایله عالی قسمی بار. بوقسم برنیچه شعبەلەرگه آیریلور. مدرسەنگ باشندا یالگز علمی قدرت وە بویوك وقوفی ایله مشهور بولمای ، بلکەدە سیاسی توشونجه اعتباری ایلەدە جمعیت العلمانگ ایگ ایلگەری کیلگەنلەریدەن حسابلانغان مولانا حسین احمد المدنی حضرتلەری توراد‌ر. هەر درسنگ مدرسی اوزگه وە حتی درسخانەسیدە باشقادر.

دیوبنددەکی یورتداشلاریمزنگ هەمەلەری طلبه. کیچیك بر قصبەدەن عبارت بولغان بوعلم شهریدە باشقا ایش کوروش هەم ممکن ایمەسدیك. دارالعلومدە هەمەسی بولوب یگیرمی قادار طلبه بار ایکەن. مدرسه خارجندە ، تورکستاننگ خوجند شهریدەن ایسکی زمانلاردا کیلیب هندستاندا طابعلق (مطبعەچیلق) قیلغان وە برنیچه مهم کتابلارنگ طبع وە نشریگه سبب بولغان محمد صدیق افندی (اوزی ساغدر ، آفغانستاندا ایکەن)اوغلی مولوی جلال الدین صاحب یەنه بر کتبخانه آچیب تجارت قیلادرلار. بودە برعلم دائرەسی دیمەکدر. یاش وە فکری آچیق بروطنداشمزنك طلبه افندیلەر ایله تیز-تیز کوروشوب دنیادان وە عمومی احوالدان معلومات بیریب تورغانلقلارینی اورگەنیب تقدیر ایتدم. مەنم کیلگەن کونلەرم امتحان زمانلاریغا تصادف ایتکەنیدەن طلبەلەر ایله اوتوروشوب ، همه برآرادا صحبتلەشه آلمادق.

بو یردەکی یورتداشلارنگ اکثریسی دهلی جمعیتیگه اعضا بولوب قید ایتلگەنلەر؛ او یر ایله علاقه قیلار ایکەنلەر. طلبه افندیلەر ایچیدە یەڭی کیلگەنلەر هەم کوبگنه. احواللاریدان ممنون ، فقط هەر قاندای بر فرصت توشسه وطنغه خدمت ایتمەککه حاضر بولغانلقلارینی سویلەیدرلەر. ایچلەریدە اساساً طلبه بولمای بو یرگه کیلگەچ فرصتدان استفاده

مقصدی ایله مدرسه گه کیرگەنلەر هەم بار. تاگری ذهن آچیقلغی بیرسین! دیب اوزاقدان دعا قیلامز.

امرتسر (= عنبرسر Amritsar): شرقی تورکستان ایله هندستان آراسیدا تجارتدە مهم بر نقطه. تاجرلەریمز اکثریا بو یردە توراریکەنلەر. حتی ایچلەریدە خان ، سرای آلیب تورغانلار وە ایشلەتگەنلەردە بار. بو یردە نە جمعیت ، نە علم وە نەدە توپلانوب اوتوروشلار... هیچ بر نەرسه کورونمەیدر. هەرکیم تجارت ایشی ایله مشغول ، اوز باشیغا ایشی-کوچی آرقاسیدا. یورت حوادثینی مملکتدەن کیلگەنلەر وە مکتوبلەردەن اورگەنگەنلەری دیك ، یرلی مطبوعاتدان هەم اوقور ایکەنلەر. شرقی تورکستاندا‌غی آتاقلی تاجرلەریمزنگ بو یردە ایشلەری بولغانینی اورگەندم. بو یردەگی تاجرلەریمز وە اولارنگ یانلاریداغی ذاتلار خلاصه امرتسردەکی یورتداشلارنگ باشقا یردەکی یورتداشلار ایله باردی-کیلدیلەری یوق. مملکت قایغوسینیدە شخصی ایشلەرکبی اوزلەری بیلیب ، اوزلەری آگلاب قویا قالور ایکەنلەر. غالبا بونگ سببی هەر ایکی مملکتدەبولسادایورەکلەری چوچوب قالغان وە قورقوتولوب قویولغانلقلاری بولسا کیرەك. بو یردە اساساً اوتوروب حسرتلەشەرلك آدامدا تاپالمادم وە اولارنگ بو وضعیتیدان ، یعنی أورکەك حالیدان مەن هەم اوزیمنی اوزاق توتماق مجبوریتندە قالدم.

یولاوچی

* * *

بین الملل وضعیت وە ساویت روسیه قول آستنداغی ملتلەر

(پاریسدا مۆم بر معروضه)

بین الملل وضعیتدەکی بارغان ساری آرتا بارایاتقان قرارسزلق ، آینوقسا ساویت روسیه ایله یاپونیا آراسنداغی کوندەن کونگه زورایوب تورغان کیرگینلك ، آلمانیا-ساویت مناسباتنداغی ساووقلق وە باشقا عامللار سوك زمانلاردا مهاجرتدەکی روسلارنی کوب قورقوتماقدا وە اونلار آراسندا بر تیپیللەشمه حاصل قیلماقدادر. اوتکەن دەقابر-یانوار آیلاری ایچندە پاریسدا پاشاب تورغان روس مهاجرلەرینگ أڭ مهم سیاسی وە حربی

آداملاری «بین‌الملل وضعیت وه روسیه» موضوعی اوستنده معروضه‌لەر سویلەب اوتدیلەر. او جمله‌دەن تا ایسکیدەن روس ملی دەموقراتلارینگ رهبری بولغان معلوم میلیوکوف اوز معروضه‌سنده حتی روسیه‌نگ بوتونلگینی محافظه سیاستینی تعقیب ایتب تورغانلقلاری اوچون بولشەویکلەرنی مدافعه ایتش لزومینی بیلدیریب، بوتون روسلارنی بوگا دعوت ایتدی. روس آق اوردوسی باشلوغی گەنەرال دەنیکین هەم اوز معروضه‌سنده همان عینی فکرنی ایلگەری سوردی. بوکونکی روسیه اسارتنده قالغان غیر روس ملتلەر وه اونلارنگ استقلال حرکتلەری خصوصنده ایسه روس ناطقلارینگ بر قسمی سوز آچماقدان چیکیندی، بر قسمی‌ده (مثلا دەنیکین) بو ملیتلەر مسئله‌سینی اهمیتسز کورسەتیب، روسیه‌ده حکومت روس ملتچیله‌ری قولیغا اوتکەندەن سوڭ «بویوك روسیه آقسامی»نی یەکیدەن توپلاماق ایشینگ «قولای» ایکەنلگینی سویلەب اوتدی ایدی.

اساساً بربرلەرینگ علیهداری بولغان بوآق وه قارا روسلارنگ «روسیه‌نگ بوتونلگی» دیدیکلەری روس ایمپەریالیزمی سیاستنده آچیقدان آچیق بوکونگی قیزیل موسقوا حکومتینی یاقلاب چیقولارینی استقلاللاری یولندا کورەشوب تورغان غیرروس ملتلەر البته جوابسز قویالماسلار ایدی.

مەنه بو جوابنی برنچی تاپقیر اولاراق آذربایجان ملی مرکزی اعضاسی وه آوروپا وکیلی محترم دوقتور میر یعقوب بیك بیردی:

شو ییل 27 نچی یانواردا پاریسنگ قونفرانس سالونلاریندان برنده «بین‌الملل وضعیت وه ساویت روسیه قول آستنداغی ملتلەر» موضوعنده مهم بر معروضه اوقودی. سالوندا اوقراینا، گورجستان، آذربایجان، شمالی قافقاس، تورکستان وه قازاچی استقلالچیلاریندان، روسلاردان، فرانسوز، لاتیش وه ئەرمەنیلەردەن عبارت ایکی یوز چاماسندا تیڭلاوچی بار ایدی.

مجلسنگ رئیسلگینی اوز اوستنه آلغان بورونغو اوقراینا حکومتی خارجیه ناظری موسیو شولگین، مجلسنی آچوب کیچیك بر مقدمه ایله معروضەچینی تیڭلاوچیلارغا تقدیم ایتکەندەن سوڭ سوزنی معروضەچیگه بیردی.

دوقتور میر یعقوب بیك کیچیك بر مقدمه ایله بویوك جهان محاربه‌سی نتیجه‌سنده حاصل بولغان وقعه وه حادثه‌لەر (ویلسون برینسیپله‌ری، کیچیك ملی دولتله‌رنگ تشکلی وه تانیلووی، جمعیت اقوام وه باشقالار)نی قیسقاچا خاطرلاتقاندان سوڭ روسیه انقلابی وه ساویت روسیه ایچنده‌کی غیر روس ملتله‌رنگ استقلال مجادله‌لەرینی، شرقی آوروپا وه اوزاق شرقداغی وضعیت کیرکینلگینی، یاپونیا-ساویت روسیه تارتیشمالارینی، یاپونیانك قوتلانوووی وه توسعینی... مضبوط وه فقط آیدین بر صورتده سویله‌ب اوتدی.

آلمانیا-ساویت روسیه مناسباتندان بحث ایتب، هیتلەرنگ ساویت‌روسیه حقنداغی نقطهٔ نظرلارینی، ساویتلاردان اوزاقلاشما سیاستینی، آلمان ناسیونال-سوسیالیست فرقه‌سینگ شرقه (یعنی روسیه‌غا) تابا توسع فکری وه هیتله‌رنگ «تاریخی وظیفه‌سی»، روس خلقی‌نگ قاراتته‌ری حقنداغی بعض آوروپالی وه روس متفکرله‌رینگ نقطهٔ نظرلاری خصوصندا اصل منبعلاریندان اقتباس ایله اهمیتلی فقره‌لەر کیلتردی.

مهاجرتده‌کی روس سیاسی غروپلاری وه متفکرله‌رینگ اجنبی دولتله‌رنگ «روسیه‌نی بولمەك تشبثله‌ری» خصوصنداغی قورقو وه یایغارالاریندان بحث ایتب، «میلیکوفنگ دیدیگی کبی، روسیه‌نی بولمه‌کده ایمه‌سلەر، بلکه روسیه‌نگ اوزی بولونمه‌کده‌در» دیدی وه سوڭ سوز اولاراق شو فکرله‌رنی سویله‌دی:

روس منور طبقه‌سینگ لیبه‌راللاریندان سانالغان میلیوکوف موقع اقتدارغا کیلگەن چاغندا روسیه‌ده‌کی غیرروس ملیتله‌رگه قارشی بورونغو عقیده‌سی خلافندا وه بو ملیتله‌ر علیهنده حرکت ایتکه‌نی کیبی، روسیه‌نی بولشه‌ویزمده‌ن قوروماق مقصدیله مجادله‌گه آتیلغان گەنەرال دەنیکین ایسه شمالی قافقاسیادا بولشه‌ویکله‌رنی بر طرفدا قویوب توروب عینی بولشه‌ویکله‌رگه قارشی مجادله یوروتوب تورغان شمالی قافقاسیا خلقینه قارشی

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قانلی اوروش آچدی وه نتیجه‌ده اولارنڭ یه‌ڭیلووینه وه بولشه‌ویکله‌ر-
نڭ قافقاسیاغا کیرووینه سبب بولدی. اودرکه غیرروس ملتله‌رده روس
منورله‌ریگه قارشی هیچ بر اعتماد قالمادی...

ساویت روسیه‌ده‌کی غیرروس ملتلر اوز وطنلارینڭ استقلال وه
آزادلغی یولندا کوره‌شمه‌ککه مجبوردرله‌ر، بو کوره‌شده‌ن غایه‌له‌رینه
ایریشمه‌گونچه وازکیچمه‌یه‌چه‌کله‌ر. یگانه توغرو یول ملتله‌رنڭ استقلا-
لی‌در. بو یول غیرروس ملتلر اوچونگنه ایمه‌س، بالذات روسلار
اوچون‌ده اڭ معقول بر یولدر.

دوقتور میریعقوب بیك ایگ سوڭدا سعدیدان کیچیك بر حکایه
نقل ایتدی:

ده‌ڭیز اورتاسندا برکیمه تهلکه‌کیچیرمه‌که‌ده. ایچنده از جمله بر
اسیر حبش هه‌م بار. بو اسیر تاڭریدان کیمه‌نڭ باتیشینی تیله‌یدر: «بو
تمنی نیچین؟» دیگه‌ن سوراقغا قارشی اسیر حبش: اوکیمه‌ده اوڭا دائمًا
ظلم ایته تورغان خوجاینی هه‌م بار بولغانیچون، کیمه باتسا او ظالم هه‌م
هلاك بولادر، قناعتیله هه‌رکورگولککه هه‌م راضی ایکه‌نلگینی بیلدیر-
گه‌ن معروضه‌چی بو قصه‌ده‌ن حصه چیقاریب روسیه اسارتی آستنداغی
مظلوم خلقلارنڭ بو حبش حالیغه کیلگه‌نلکله‌رینی سویله‌ب سوزینی بتیر-
دی وه کوب آلقشلاندی.

مناقشه‌گه روسلاردان کیناز غالیتسین، پروفه‌سور سواتیکوف،
اوقراینالیلاردان شولگین وه یه‌ره‌مییه‌ف، آذربایجانلیلاردان عباس بیك
آتامعلی بیکلی، شمالی قافقاسلیلاردان چولیك، استقلالچی قازاچیلاردان
قالموق شامبا بالینوف، گورجولاردان ئه‌میره‌جیبی ایله گاوازاوا وه
باشقالار قاتناشدیلار. مناقشه چاغندا روسلار ایله استقلالچیلار آراسندا
هیچ بر فکر یاقینلغندان اثر بولماغانلغی آشکار بولدی.

چاغاتای

* * *

کتابیات:

ساویت حکومتینڭ تورکستانداغی پاختا سیاستی حقنده
بر آلمان پروفه‌سورینڭ حکمی

کیچه‌نله‌رده بر کره مملکتمز، خلقمز منافعینی علاقه‌دار ایته تورغان
یه‌ڭی نشریات ایله اوقوچیلاریمزنی تانشتریب بارماقچی بولغانمزنی یازغان
ایدك. مجموعه‌مزده اورون آز بولغانندان ایمدیگه قادار بو وعدیمزنی
منتظم به‌جه‌روب کیله آلمادیغمزنیدا اعتراف ایتش کیره‌ك. بعضی بر یازولار
بار، که باشدان باشا بزنی‌گنه علاقه‌دار ایته تورغان مسئله‌له‌ر اوستنده‌در.
بوندای یازولارنڭ مفهومنده‌ن قیسقاغنا بولسادا بحث ایتمه‌سده‌ن اوته
آلمایمز. مه‌نه شوندای اثرله‌رنڭ بریسی:
„Stand und Aussichten des Baumwollbaus in der Sowjetunion“*)
دیگه‌ن بر اثر شو کونله‌رده گنه چیقدی.

ساویتلار اولکه‌سنده‌کی پاختا خوجالیغی مسئله‌سنه زراعت فنی باقی-
مندان یاناشماقچی بولغان مؤلف یورتمزداغی ساویت روس خوجالق سیا-
ستینڭ پاختا سیاستیله علاقه‌دار تورلو تارماقلارینا کیرمشدر. مؤلف، پاختا-
چیلق دیرکه‌ن طبیعتیله باشدان باشا بزنڭ خلقمز، اونڭ باشندا یورو-
تولماقدا بولغان ساویت روسیه اویونلارندان بحث ایتمه‌ك مجبوریتنده
قالمشدر.

«ساویتلار خوجالغینی تاشقاریدان پاختا کیریتش یوکنده‌ن قوتقارو
کیره‌ك» دیگه‌ن نقطه‌ده‌ن باشلاب کیتکه‌ن ساویت پاختاسینڭ باروب چیقه-
دیغی «مونوکولتور»چیلق (یالغزگنه پاختا ایکیش) وه اونڭ اولکه
خوجالیغنه کتیردیکی ضررلار، ساویت حکومتینڭ بو پلانی ایشکه آشیرا
بیلیش اوچون کیرمه‌ك مجبوریتنده قالدیغی بوتون یوللارینی اوزون او-
زادی ایضاح ایته‌در.

(*) اوزون ییللاردان بیری روسیه‌ده‌کی پاختا خوجالیغی ایشله‌رینی تیکشیرو بله‌ن
اوغراشوب کیلمه‌کده بولغان Prof. A. Melkich طرفندان یازیلغان بو اثر Paul Parey
مطبعه‌سنده (Berlin SW 11, Hedemannstraße 28/29) نشر ایتیلمشدر. 104 بیتلك بو
اثرنڭ بهاسی 10,80 آلمان مارقاسیدر.

ساویتلارنگ سوغاریش، سودان فائدالانیش ایشلەرینی ترتیبکە قویو، سو باشلارینی عصری اصولدا قورو تشبثی کیبی حرکتلەری ایلە خلقمزنك اونلارچا عصردەن‌بەری چالیشیب یاراتدیغی، عظمتی قارشیسندا کوب بیلگیچ، عالملەرنی باش ایکدیرگەن، آثارینی داغیتدیقلاری، خوجالقنی «ماکینەلەشترەمز» دیب ایش حیوانلارینگ قیریلیب بیتووینە سبب بولغانلقلاری کبی کوب مناسبتسزلکلەرینی «قاش یاپماق ایستەرکەن کوز چیقارمش» اولماق قبیلندەن قیلیب کورسەتەدر.

مؤلفنگ یری کیلدیکچە قسقا-قسقاغنە بولسادا خلقمزنگ زراعت کولتوری ساحەسندا کورسەتدیکی یارارلق وە یاراتدیغی آثارندان ستایشکارانە بحث ایتشی شایان قیددر.

ساویت پاختا سیاستنە تورکستان دهقانلاری طرفدان کورسەتیلمەکدە بولغان قارشیلق اوستندا توقتاب، ساویت مطبوعاتینگ بو حرکتنی ساویت دوشمانلاری قاریشترماسی دیب کورسەتووینگ توغرو بولماغانلیغینی سویلەب اونگ مادی-اقتصادی سببلەرینی تحلیل ایتەدر.

ایسکیدەن‌دە ایکین جنسلەری آراسندا دهقان اوچون کوب فائدالیلارندان سانالا آلماغان پاختانگ سوك ییللاردا یەنەدە یامانراق حالغا توشکەنینی مثاللەر ایلە ایضاح ایتکەن مؤلف تورکستان پاختاچیلیغینگ بین‌الملل پاختا بازارندادا اقتصاداً ساغلام، کوچلو بر اورون توتا آلماغانلیغنی سویلەیدر.

پاختا ایکین میدانینگ کیگەیووی ایلەگنە بوتون ایشنی حل ایتەبیلەجەکینی اویلاغان ساویت خوجالیغی باشلوقلارینگ او پاختاچیلق‌یوزندەن توغوب اوسوب کیلمەکدە بولغان آغیرلقلارنگ آلابیلەجەگی شکلنی کورە آلمادیقلارینی، اونلارنی حل ایتو یولندا هیچ بر تورلو جذری چارە کورە آلمادیقلارینی کورسەتەدر. ایش کوچی، غەللە، یم، چوپ مسئلەلەری وە الخ. پاختا ایکین میدانینگ اوسووی نسبتندە آغیرلاشقان.

غەللە مسئلەسندە تا ایسکیدەن‌بەری تورك-سیب (تورکستان-سبیریا) یولنە عطف ایتلیب کیلمەکدە بولغان امیدلەرنگ تحقق ایتە آلماغانلیغنی،

تورك-سیب یولینگ وظیفەسینی کورە بیلمەسی اوچون اونگ بو کونگیدەن 2,5 دفعە آرتیق کوچگە ایکە بولوشی کیرەکلگی، بو حالنی یاراتیش اوچون ساویت حکومتینگ وسائطدەن محروملیغی، بو حال یاراتیلابیلگەندەن سوكدا غەللە امید ایتیلگەن دائرەلەرنگ وظیفەلەرینی، امید ایتیلگەن روشدە بەجەرە آلمایاجاقلاری آگلاشیلغانلیغی سویلەنەدر.

تورکستان پاختاچیلغی وە ساویت خوجالق سیاستینگ تورلو تارماقلاری اوستندە غایتدە آچیق معلوماتلار بیروچی بو قیمتلی اثر اوستندەداها اوزون توختای آلمایتورغانلغمزدان اونگ سوك خلاصەسندەن بر نیچە جملەسینی نقل ایتمەکچی‌مز:

«ساویت حکومتینگ قطعیت وە شدت ایلە یوروتدیغی پاختا اوتارکیسی — پاختا استقلالی — سیاستنە باغلادیغی امید بوشقا چیقدی. او باشدایاق بر طرفدان پاختا ایکین یرینی کیگەیتمەك، ایکنچی یاقدان پاختا استحصال نسبتینی آرتیرماق اویندا ایدی. محصول نسبتینی آرتیریش امیدی ایمدیگە قادار بوتونلای نتیجەسز قالدی. ایکین یرینی کیگەیتش حرکتندەکی آلغا باسو ایسە بر اقتصادی موفقیت کیبی کورسەتیلە آلمایدر. پاختا ایکین یری 1931 نچی یلی 1915 نچی ییلغا نسبتاً 208% اوسکەنی حالدا محصولاتداغی اوسوش (بو ایکی ییل آراسندا) 22% گنە.

عمومیتلە ساویت روسیە پاختا خوجالیغینگ «رەنتابەل»، یعنی فائدەلی بولا بیلووی اوزی شبهەلی. ساویت خوجالیغی رهبرلەرینگ پاختا استحصالینی اوجوزلەشترو یولنداغی بوتون تدبیرلەری هیچ بر نتیجە بیرمەدی. بو تدبیرلەرنگ کتیردیگی، کتیرەجەگی محقق بولغان بر نتیجە بولسا، اودە ایکین ایشلەرینگ یامانلاشووی، کە بودە استحصال ایشینی وە محصولنگ صفتینی آرقاغا آتادر.

بوکونگی ساویت روسیە پاختا خوجالغندا کورولگەن تدبیرلەرنگ بوتونیسی اونگ آلغا کیتووینە ایمەس، بالعکس کیری کیتووینە خدمت ایتەدر. حتی اونگ امحاسنە سبب بولو قورقوسیدا باردر...» دیدر.

طاهر شاکر

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

آطنەدەکی تورکستانلیلارنگ کوزگیسوگ اکلنجەسی

ایکنچی تشرین آیینگ 17 سیدە جمعە کونی آطنەدە دوقتور واسع بیکنگ تشبثلەری ایلە برلگیمزنگ بورونغو رئیسی دوقتور صالح جان بیکنگ آطنەدان اوزاقلاشیشلاری مناسبتی ایلە برکوزەتیش تویی قیلیندی. تورکستاننگ سای بوییداغی کوم کوك وە میوەلی باغلاریغا اوخشاغان آطنە۔ نگ گوزەل بر باغیدا توپلاندق. بر تامانیمز سیحان دریاسی، بر تامانیمز پورتقال آغاچلاری ایدی. اوکون آطنەنگ هەر تامانیدان حتی جیحان، تارسوسدان هەم کوب کیشیلەر کیلدیلەر. ایکی یوزگە یاقین همشهری خاتون۔ارکەك، بالالار وە جان کویەر مهمانلار بار ایدی. اوکونی یایراب یەشنەب اویناب۔کولوب اوتکەزدیلەر. کوگلی چاغ بولماغان کیشی قالمادی. ایلگەریگی تویغا قاراغاندا بو توی تاغین هەم یاخشیراق بولوب اوتدی. آینقسا همشهری تورکستانلی خانملار کوپەییشیب کیلیشگەن ایدیلەر. او۔ زاق، یاقیندان کیلگەنلەری بربرلەری ایلە تانیشدیلار. حتی اوروشوق بولغان کیشیلەر هەم بربرلەری ایلە یاراشیب قوچاقلاشیب کیتدیلەر. سویو۔ نمەگەن کیشی یوق ایدی. کەتە۔کیچیك هەر کیلشی توپلانغاندان کیین یاش دوقتوریمز واسع بیك تیککە توروب، دوقتور صالح جان بیککە خطاباً سوز سویلەدی. صالح بیکنگ آطنەدە آز بر چاغدا همشهریلەریمزگە یولباشچیلق قیلیب کەتتە ایشلەر اوزگەرگەنلیکدەن، همشهریلەریمزنگ آپاق۔چاپاق بولوب کیتشلەریدە وە برلگیمزنگ ایشیدە چارچاماسدان چالیشغانیدان بحث قیلیب اوتدی وە بو یردەگی تورکستانلیلار تامانیدان تشکر قیلدی. بوندان کیین یاش تیش دوقتوریمز راسخ بیك هەم شونگە اوخشاش یاخشی گەپ۔اگەپیریب اوتدی. سوگرا تورکستاننگ خیوە تامانلاریدا انقلابدان کیین معارف ایشلەریدە کەتتە وظیفەلەر بەجەر۔ گەن وە بوگون آطنەدە چالیشماقدا بولغان جانکویەر آغامز بحری بیکدە کوب صمیمی، کوب آتشین سوزلەر سویلەب اوتدی. ایگ کیین صالح بیك بو سوزلەرگە بیرگەن جوابیدا: «سویلەنگەن نەرسەلەر مینم اثرم

ایمەس. او تورکلکگە خاص بولغان اصیل وە تمیز قانیمزنگ اثریدر. یوزەگە چیققان نەرسەلەرنك هەممەسینی سزلەر ایلە برلیکدە قیلدیق» دیب قارشیلیقلی تشکر قیلدی. شونلار بیتگەندەن کیین توبەندەکی پروغرامغا کورە باغچا مسامرەسی باشلادی. 1 — جمهوریت مارشی: کوپچیلك تامانیدان سویلەندی. 2 — اویناڭ یار اویناڭ، ئەشولە اویونی: کیچیك نفیسە خانم وە بدری تامانیدان. 3 — پاختا ئەشولەسی وە

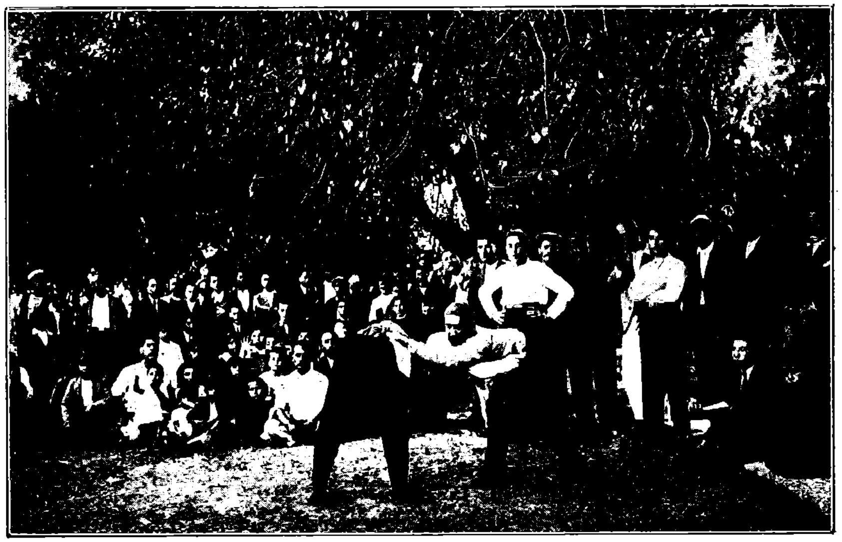

آطنەدەکی تورکستان ملی کورەشی.

اویونی: حاجی میگ بای ئەکە سویلەدی وە اوینادی. بو تور۔ کستان خلقینگ بورونغو چاغلاردا اوز ایکینچیلگ تورموشندان الهام آلاراق چیقاردیغی ئەشولە وە اویوندر. یرنی هەیدەش وە چیگیت ایکیشی، کوکەریب چیقیشی، جویەك آلیشیدان تارتیب پاختانك کیم۔کیچەك بولوشیغا قادار باشیدان اوتکەن بوتون صفحەلار اویون ایلە کورسەتیلیب وە سویلەنیب چیقادر. تورکستان خلقیاتچیلغی تامانیدان بونك جودە کوب اهمیتی وە قیمتی باردر. بو اویونداغی بەجەریکلیلگی توغر۔ یسیدا حاجی میگبای ئەکە کوب آلقیشلاندی. 4 — اویانیغا تاشلاب اوینا۔

سین (قوناقلارنگ آرزو وه اصراریله): دوقتور صالح بیك تامانیدان. 5 — سو بوییدا اوتورغان ییگیت: عبدالرحمن وه بای خان افندیله‌ر تامانیدان. 6 — نه‌یله‌رم (ئه‌شوله) باتر (نظر) وه عمرجان افندیله‌ر تامانیدان. 7 — نزاکت بلاسی (کولگو-مونولوغ) بای خان افندی‌تامانیدان. 8 — فدائیله‌رگیدییور (منظومه) بایخان افندی (پروغرام خارجندا). 9 — یاخشی وار! (صالح بیگگه باغیشلاب) محمد امین داملا افندی تامانیدان. 10 — آناجان (ئه‌شوله) لمعان وه راحت آی خانملار تامانیدان. 11 — ای گوزه‌ل فرغانه، راحت آی خانم تامانیدان. 12 — یار-یار کیلین توشتی، تورکستانلی خانملار تامانیدان. که‌ته اوت یاقیلیب تورکستاننگ کیلین تویدا بولغانغا اوخشاغان ئه‌یله‌نیب ئه‌یله‌نیب «یار یار» ئه‌یتلشیب توی اوستینا توی بولوب کیتدی. پروغرامداگی سویله‌نگه‌ن ئه‌شوله وه اویونلارنگ هه‌ممه‌سی هه‌م جوده کوب آلقیشلاندی. 13 — تورکستاننگ ملی کوره‌شی: ألڭ کیین تورکستاننگ ملی کوره‌شیده اورتاغا توشوب بیل باغلاب کوره‌شکه‌نله‌ر: حاجی جمهوریت (سلطان)، میگبای ئه‌که، حاجی محمد، حافظ محمود، یوسف قاری، جبار مخدوم افندیله‌ردر. بو کوره‌ش هه‌م کوب ذوقلی بولدی.

ملی کوره‌شنگ قیزیب کیتشیگه وه انتظام ایله کیتیشینده تاش پولات افندینگ کوب تأثرله‌ری وه کومه‌کله‌ری توقونمشدر. یمه‌کله‌ریمز هه‌م تورکستان یمه‌گی ایدی. اوکون اوکله وه آقشام یمه‌کله‌رینی توکوس توگه‌ن قیلیب یتگزیب بیریشده حاجی امین وه یمه‌کله‌رنگ پیشیریلیشیده عبدالرحیم ئه‌که افندیله‌رنگ هه‌م کوب ئه‌مه‌کله‌ری توقوندی. اوکونگی توی ایرته‌ده‌ن کون باتقینچا اویون-کولگو ایله اوتدی. بو ایشله‌رنی باشقارغانلاردان مصطفی افندینگ هه‌م کوب ئه‌مه‌کله‌ری باردر.

کیچقرون یمه‌که‌دن کیین تارقالار چاغلاریدا توینگ جوده کوگلده گیده‌ك اوتکه‌نلیگیده‌ن وه صالح بیکنگ یاخشیلقلاریدان سویله‌نمه‌که‌ده ایدی.

Nanyemes Oğlu.

دوست مطبوعات بیتله‌رنده

1 — «یاگا ملی یول» رفیقمزنگ سولڭ 73 نچی سانندا «احمقلقمی ئه‌لله جنایتمی؟» باشلقلی مقاله‌ده روسیه قولی آستنداغی تورکله‌ره اسمی کوبده‌ن معلوم عبدالرشید قاضی ابراهیم افندی حقنده شایان دقت خبرله‌ر باسیلغان. مفهومینگ نه‌ده‌ن عبارت ایکه‌نینی مقاله‌نگ باشلیغی اوزی کورسه‌توب تورغان بو معلوماتدان بر نیچه یرینی قیسقاچا کورسه‌توب اوته‌مز. «یاگا ملی یول» اوقوچیلاری طرفندان کیلگه‌ن مکتوبله‌رگه استناداً، عبدالرشید قاضی‌نگ ساویت روسیه حکومتی تشویقاتچیلیغی قیلغانلیغنی کورسه‌ته‌در. «یاگا ملی یول» هندستانلی برکت‌الله، عبدالرشید قاضی هه‌م موسی جارالله امضالاریله اسلام دنیاسنه شرقنگ نجاتی قومونیزمداغنا بولغانلغینی بیلدیرگه‌ن بر بیاننامه نشر ایتلگه‌نلگینی یازادر. شو یرده شونی‌ده قید ایتب کیچه‌یلك که وقتیله «یاش تورکستان» باشقارماسنه یوللاغان بر مکتوبنده موسی جارالله افندی بولشه‌ویك باشلوقلاری اسلام دیننه قارشیلق ایتمه‌یدی دیب یاقلاماقچی بولغان ایدی. بز بویرده تورکستانلیلارنگ نظر دقتینی جلب ایته‌تورغان ایکی نقطه‌سینی مخصوص قیدایتب اوتمه‌کچی‌مز. بریسی عبدالرشید قاضی‌نگ عربستانداغی ساویت ممثلی، «یاگا ملی یول»نگ دیمه‌سنچه تورکستاندا اللّه‌سزلار جمعیتینگ رئیسی نذیر توره‌قولوف‌نگ حجگه کیلگه‌ن حاجیلارنگ کوزینی باغلاش حرکتله‌رنده اوا‌گاکوب یارده‌مله‌رده بولونغانلیغنی، عربستانداغی سیاحتنده اوگا دلیللك قیلغانلیغی بولسا، ایکنچیسی، عبدالرشید قاضی‌نگ استانبولداغی «وقت» غازیتسینگ 1925 ییل 6 غینوار تأریخلی نسخه‌سنده‌ن کوچورولگه‌ن بر مقاله‌سنده: «بن بر تورکم. نسلاً «اوزبیك» تورکستان تورکله‌رنده‌نم. مولداً سبیریا تورکله‌رنده‌نم... علی حیدر بیگگ بزی وولغا، ایدیل-اورال تاتارلارینه الحاق ایتمه‌سی بزم حیثیت ملیه‌مزی رنجیده ایده‌جه‌ك بر ماده‌در. بز تورکستان وه سبیریا تورکله‌ری عرقاً، نسلاً، تربیةً، اخلاقاً ایدیل تاتارلارندان باشقایز» دیدر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

عجبا عبدالرشيد قاضى اوزينگ تاتار دوشمانى بولغانليغينى ، تاتار-
لارله برگه ذكر ايتيليشينگ «حيثيت مليەسينى رنجيدە ايدەجەك بر مادە»
بولغانلىغينى بو كون ياپونيادا ايديل-اورال تورك‌لەرينگ ايچندە اوتوروب‌دە
سويلەرمى ايكەن ؟ —

رشيد قاضى‌نگ هەر قانداى بر سببله اوز ذهننه ييرلەشتريب آلدينى
تاتار دوشمانلىغى فكرينى توركستانليلق «نسلاً توركستان اوزبيك تورك-
لەرندەن» بولولو پەردەسى آستنه آلماقچى بولوب يوريشى توركستانليلار طر-
فندان تفرقسز كيچيلمەيتورغان بر جنايتدر... بزچه تورك خلقينگ بو كونكى
آغير دورندە اونى تورلو اوروغلارغا آيريب ، اونلار آراسندا نفاق سالوب
يوروش بولشەويزمگە خدمت ايتش وە توركلككە بولشەويكنگ ييريب
تورغان ضررندەن‌دە آغيرراق ضربە بيريش ديمەكدر.

2 — رفيقمز «استقلال»نگ 52 نچى ساندا اوقوديغمزغا كورە
وارشاوادا آذربايجان ملى قوميتەسى رئيسى ، «استقلال»نك باش محررى ،
مشهور تورك محررى رسولزادە محمد امين بيك افنديگ 50 نچى توغوم
كونى مناسبتيلە بر مراسم ياسالغان. مراسمە وارشاوا آذربايجان قولو-
نيسندان باشقا دوست جبهەدەن شمالى قافقاسيا ، گورجستان وە ايديل-
اورال ممثللەرى اشتراك ايتكەنلەر. وارشاوادا ممثلى بولماغانلقدان بو مراسمە
قاتناشا آلماغان بز توركستانليلار دوستمز امين بيك افنديگە موفقيتلى
ايشلەر ايلە تولغان اوزون عمر وە كيلەجەك توغوم كونلەرينى حر وە مستقل
قارداش آذربايجاندا قارشى آلما لارينى يورەكدەن تيلەيمز.

3 — **دوست مطبوعاتدا منور قارى** — رفيقمز «ياڭا ملى يول»نگ
73 نچى ساندا ، ياش توركستانليلارنگ فكر باشچيسى منور قاريغا آتاب
باسيلغان باش مقالەسندە شو جملەلەرنى اوقيمز: «...توركستان ياشلارى
... منور قارى كوتەرگەن استقلال بايراغينى تاغين‌دا يوقارىراق كوتەرە-
چەكلەردر. لاكن بونگله برگە منور قارى شيكللى بر كشينگ آرامزدان
يوقالووى غايت اولوغ بر قايغيدر. بو قايغى بر توركستان اوچون گنه

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Dr. Tahir Schakir, Berlin-Steglitz.
Druck: Sonnendruckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 4

مسئول مديرى: دوقتور طاهر شاكر.

ايمەسدر. بو قايغى ايللەرينگ استقلالى ، روسلار قولندان قورتولووى او-
چون تريشقان بوتون تورك ايللەرى اوچون اورتاق بر قايغيدر. بو قايغى
بزنى تاغين‌دا نيغراق برلەشتيرەچەك ، صفمزنى تاغين‌دا نيغتا توشە-
چەكدر. بزدە نيغيغان ، برلەشكەن كوچ بيلەن بولشەويكلەرگە قارشى
بولغان هجوممزنى آرتديراچاقمز. اولوغ مسلكداشمز ، قيمتلى آرقادا-
شمز ، عزيز قوربانمز منور قارى‌نگ روحى بزدەن بونى طلب ايتەدر...»

رفيقمز «استقلال»دا سوڭ 52 نچى نومروسندا «قارداش توركستانك
بويوك بر قوربانى» باشلغى ايلە منور قاريغا آتاب بر مقالە نشر ايتمشدر.

فينلاندياداغى تورك-اسلام جماعتى مخصوص بر مراسم ترتيب ايتب ،
منور قارى‌نگ روحنە دعا اوقومشلاردر.

بەرليندەكى گورجيلەرنگ اوتونچى ايلە 4. II. دە توركستان ملى
برلگى «تمب»نگ آوروپا وكيلى چوقاى اوغلى مصطفى بيك شرقى تور-
كستان وە غربى توركستاننگ بوكونكى وضعيتى حقندە مهم بر قونفرانس
بيردى. توپلانيشغا گورجيلەردەن باشقا اوقراينا ، آذربايجان ، ايديل-اورال
وە توركستان تورك قولونيسى ، قازاچى حركتى ممثلى وە باشقا ملتلەردەن
كوب گنە كيشيلەر قاتناشديلار. 2½ ساعت اوزانغان قونفرانسنى كوب دقت
وە مراق بيلەن تعقيب ايتوچى توپلانوچيلار قيزيقتارلق بر قاتار مسئلەلەر
حقندە بيرديكلەرى سورغولارى ايلەدە قونفرانسنى چوقور علاقە ايلە
تينگلەگەنلكلەرينى كورسەتديلەر.

قايغيلى خبر

سوڭ وقتلاردا يورتدان عزيز قارداشمز صابر بيكنگ سيوگيلى آتا-
آناسى وە بويوك آغاسينگ وفاتينى بيلديرگەن قايغيلى بر خبر آلدق.
عزيز توغانمزنگ بو ماتمنە يورەكدەن قوشولوب ، سايغيلى اولوكلەرنگ
روحنە فاتحە اوقيمز. «ياش توركستان»

آبونە شرطلەرى: ييللغى 100 ، آلتى آيلغى 60، اوچ آيلغى 30 فرانسز فرانقى

Yach Turkestan

Fevrier 1934 (Le jeune Turkestan) No. 51

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

«تورك عالمی» — تورك قلوبی شوآینك برنده بەرلین‌دەگی تورکلەرگە کوب مهم وە جدی برقونفرانس تیگلەمەك امکانینی بیردی. آنقاراداغی غازی تربیه اینستیتوسی معلملەرندەن تحسین بیك تورك قلوبی سالونندا «تورك عالمی» موضوعندە کوب مراقلی برقونفرانس بیردی. معروضەچی عصری تورکچیلکنك ایلك متفکری، ایلك اجتماعیاتچیسی بولغان ضیا گوك آلپ‌نك «ملیت» نظریەسیله تانیشدیردقدان‌سوڭ تورکلەرنك قوردوقلاری دولتلەردەن، یاراتدیقلاری مدنیتلەردەن قیسقاچا ایضاحات بیریب اوتدی. جهان محاربەسندەن سوگراغی تورك أولکەلەرندە ظهور ایتکەن مهم حادثات سیراسندا آذربایجاننگ ملی استقلال قازانماسی، تورکستان وە باشقا تورك أولکەلەرینگ ملی دولت قورماق یولنداغی اینتلیشلەری ذکر ایتلدی. معروضەچی‌نك تورکیه جمهوریتینگ قورولوشی وە جمهوریت تورکیەسینگ تأریخ وە تیل قورولتایلاری ایله تورك حرثی ساحەسندە بیلگیلەدیگی استقامتی حقندەکی سوزلەری شبهەسز قونفرانسنگ أڭ مراقلی یرلەری ایدی. تحسین بیك سوزینی شرقی تورکستاندا جمهوریت حکومتی اعلان ایتلگەنلگی حادثەسنه باغلاب، یەگی قورولغان بو تورك دولتنه أڭ صمیمی تمنیلەر تیلەیەرەك بتیردی. بو قونفرانس تیگلەوچیلەردە چوقور تأثیر براقدی وە معروضەچی تحسین بیك کوب آلقیشلاندی.

مجموعەمزگە تیپشلی هەر تورلو یوللانمالار اوچون آدرەس:

Moustapha Tchokai-Oghly

7, Square de la Fontaine

Nogent s. Marne (Seine)

France